

Sociaal cognitieve vaardigheden in ontwikkeling

Een onderzoek over de sociaal cognitieve vaardigheden
van kinderen

Titianne Koelmans

S1022174

1 Augustus 2012

Begeleider: Bert van Velthooven

Inhoudsopgave

<u>Samenvatting</u>	<u>blz. 3</u>
<u>1. Inleiding</u>	<u>blz. 4</u>
<u>2. Theoretisch kader</u>	<u>blz. 8</u>
<u>3. Opzet van het onderzoek</u>	<u>blz. 16</u>
<u>4. De resultaten van het onderzoek</u>	<u>blz. 18</u>
<u>5. Conclusies en discussie</u>	<u>blz. 24</u>
<u>Literatuurlijst</u>	<u>blz. 27</u>
<u>Bijlage 1. SBO criteria van de PCL</u>	<u>blz. 28</u>
<u>Bijlage 2. Doelen van de Vreedzame School</u>	<u>blz. 29</u>
<u>Bijlage 3. Vragenlijst kinderen</u>	<u>blz. 30</u>
<u>Bijlage 4. Vragenlijst leerkrachten</u>	<u>blz. 33</u>

Samenvatting

Uit bestaand onderzoek is aangetoond dat de kinderen op de SBO Luc Stevensschool een tekort vertonen aan Sociaal Cognitieve Vaardigheden (SCV). Dit tekort heeft er toe geleid om de volgende onderzoeksvraag te stellen: Op welke manier kunnen leerkrachten van SBO de Luc Stevensschool bijdragen aan het bevorderen van de Sociaal Cognitieve Vaardigheden (SCV) van kinderen van groep 5 tot en met 8 en wat kan de rol van de methode De Vreedzame School hierin zijn?

In dit praktijk gerichte onderzoek is gekeken naar wat die SCV zijn, hoe de ontwikkeling verloopt, welke SCV in het speciaal basisonderwijs extra aandacht verdienen, hoe leerkrachten op klassenniveau aan deze SCV werken en welke rol de methode de Vreedzame School kan spelen in het lesgeven in SCV. Het onderzoek geeft enkele opvallende resultaten en laat zien dat de leerkrachten op een goede manier bezig zijn met lesgeven in SCV. Wat als eerst opvalt, is dat leerkrachten de SCV van de leerlingen lager inschatten dan dat ze in werkelijkheid zijn. Ten aanzien van de leerkrachtvaardigheden vinden de leerkrachten dat zijn een voldoende of goede beheersing hebben van hun eigen leerkrachtvaardigheden die nodig zijn om les te geven in SCV, toch wil het overgrote deel zich blijven ontwikkelen in de deze vaardigheden. Het onderzoek toont aan dat er geen verband is tussen de SCV waar de leerkrachten aan werken en de SCV die de leerlingen bezitten. Dit is wellicht een goede mogelijkheid voor vervolgonderzoek. Het onderzoek beschrijft ook de rol die de methode de Vreedzame School kan hebben in het lesgeven in SCV. De methode geeft materiaal om in alle SCV les te geven. Toch volstaat dit niet om de achterstand die de leerlingen in SCV hebben weg te nemen. Ondanks dat de leerkrachten lesgeven in SCV en daar ook de leerkrachtvaardigheden voor hebben, zijn er nog een aantal mogelijkheden om hen te ondersteunen. Hiervoor geeft het onderzoek enkele aanbevelingen. De resultaten van het onderzoek bieden voor zowel de leerlingen als de leerkrachten van de Luc Stevensschool mogelijkheden om het lesgeven in SCV te bevorderen.

1. Inleiding

1.1. Verlegenheidsituatie

In het zuiden van Utrecht ligt de wijk Kanaleneiland en in deze wijk staat de Luc Stevensschool: een school voor Speciaal BasisOnderwijs (SBO). De school heeft op 1 oktober 2010 118 leerlingen in de leeftijd van 4 tot 13 jaar. De leerjaren komen overeen met die van het regulier onderwijs. De praktijk laat zien dat het merendeel van de leerlingen op een lager niveau werkt ten opzichte van andere kinderen met dezelfde leeftijd op een reguliere basisschool. Binnen elke groep werkt ieder kind op eigen niveau en tempo. Er zijn ook lessen die klassikaal gegeven worden, zoals muziek, gymnastiek, creatieve vorming, verkeer en wereldoriëntatie. Standaard wordt er gewerkt met groepsplannen voor rekenen en taal. Er worden individuele handelingsplannen gemaakt voor leerlingen die ernstige gedragsproblemen vertonen of stagneren in de ontwikkeling.

Kinderen gaan meestal aan het einde van het schooljaar over naar de volgende groep. Hierbij wordt rekening gehouden met leeftijd, sociale ontwikkeling en het didactische niveau van het kind. Het kan voorkomen dat kinderen doubleren. Een andere mogelijkheid is dat kinderen terug geplaatst worden naar het regulier onderwijs of een verwijzing krijgen naar een clusterschool. Clusterscholen zijn scholen waar expertise ten aanzien van specifieke onderwijsbehoeftes wordt gebundeld. In Nederland zijn er vier clusters.

Cluster 1: scholen voor visueel gehandicapte kinderen. Cluster 2: scholen voor dove kinderen, slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoelijkheden. Cluster 3: scholen voor lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende kinderen. Cluster 4: scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen. (bron: www.wijhebbenietsmetadhd.nl)

De Luc Stevensschool is een Vreedzame School omdat ze met succes het tweejarige invoeringstraject zijn doorlopen. Een Vreedzame school is een leefgemeenschap waarin kinderen zich gehoord en gezien voelen (Pauw & Sonderen, 2002). Alle kinderen en personeelsleden werken hier actief aan bevordering van het sociale en het emotionele klimaat in de klas. Deze bevordering bestaat uit het geven van speciale lessen, het organiseren van project weken met geïntegreerde activiteiten, zoals bv. het mediatorenproject. Er wordt gestreefd om de school en de klas een democratische gemeenschap te laten zijn, waarin iedereen zich verantwoordelijk en betrokken voelt, door conflictoplossing als uitgangspunt te nemen.

Op de Luc Stevensschool zijn 12 leerkrachten. Naast deze 12 zijn er nog vier medewerkers op de Luc Stevensschool bevoegd leerkracht maar die op dit moment een andere functie vervullen. Er zijn twee intern begeleiders, een directeur en een remedial teacher. In de onderbouwgroepen zijn totaal zes onderwijsassistenten. Verder is er een groep onderwijsondersteunend personeel die bestaat uit een orthopedagoog, een psychologisch testassistent, twee caesartherapeuten, een speltherapeute en twee logopedisten.

De visie van de school bestaat uit drie speerpunten:

De Luc Stevensschool probeert elk kind datgene te bieden, dat het gezien de hulpvraag, nodig heeft:

- onderwijs op maat door middel van talentontwikkeling; kijken naar de mogelijkheden van het kind
- een veilige plek in de klas en in de school
- leerdoelen, die niet alleen gericht zijn op het verwerven van kennis, maar ook op de sociaal-emotionele en creatieve ontwikkeling van het kind, op sfeer en geborgenheid, zodat het in staat is een reëel zelfbeeld te ontwikkelen en leert respect te tonen voor de medemens.

(bron: <http://www.sbolucstevensschool.nl/school/visie>)

De uitgangspunten hierin zijn,

De school een plek is waar:

- Kinderen zich veilig voelen
- Kinderen op een goede manier met elkaar omgaan
- Kinderen geholpen worden en er rekening gehouden wordt met hun verschillen.
- Kinderen kunnen groeien naar zelfstandigheid
- Kinderen vanuit een positieve, aanmoedigende en belonende aanpak behandeld zullen worden waarbij de nadruk wordt gelegd op wat het kind juist wel kan
- Gezamenlijk gewerkt wordt aan een goed schoolklimaat
- Iedereen zich houdt aan de regels en afspraken
- De leerkrachten duidelijk, consequent en streng zijn als dat nodig is

(bron: <http://www.sbolucstevensschool.nl/school/visie>)

De Luc Stevensschool is een school waarop kinderen zitten met leerproblemen en/of gedragsproblemen. Aan die leerproblemen wordt systematisch gewerkt door het opstellen van groeps- en individuele handelingsplannen. Wanneer de ontwikkeling van een kind stagneert en er binnen de school geen mogelijkheden meer zijn om het kind verder te helpen, wordt er een intelligentietest en/of een psychologisch onderzoek afgenomen, om te kijken wat de achterstanden en de mogelijkheden van een kind zijn. De intern begeleiders zien dat er op het gebied van sociaal gedrag nauwelijks handelingsplannen worden geschreven, terwijl dit kinderen ten goede zou kunnen komen. Uit gesprekken met leerkrachten blijkt dat er dagelijks conflicten tussen leerlingen zijn die zich uitmonden in ruzies met verbaal en/of fysiek geweld. Daarnaast valt het in de praktijk op dat er leerlingen zijn die geen aansluiting vinden bij de klasgenoten. Deze leerlingen vinden het moeilijk om vriendjes te maken en trekken zich bijvoorbeeld terug.

Recent is door Stremmelaar(2010), leerkracht van groep 5, een onderzoek gedaan op de Luc Stevensschool. De onderzoeksvragen luiden:

- Zijn er kinderen met een tekort aan sociale vaardigheden?
- Welke sociale vaardigheden ontbreken dan?
- Welke verschillen zijn er in het aanwezig zijn van tekorten in sociale vaardigheden bij leerlingen in het speciaal en het regulier basisonderwijs?

De conclusie van het onderzoek was dat van de onderzoeksgroep er 30% van de leerlingen op de Luc Stevensschool tekort heeft aan Sociaal Cognitieve Vaardigheden (SCV). De tekorten zijn aangetoond in de volgende gebieden:

- Egocentrisch niveau; discrimineren
- Subjectief perspectief; vergelijken, differentiëren
- Wederzijds perspectief; verdisconteren.
- Zelfreflectief niveau; verplaatsen

De Luc Stevensschool is sinds 2008 een Vreedzame School, hiermee wordt er gewerkt aan de sociale vaardigheden. Echter, Stremmelaar (2010) laat zien dat er op de Luc Stevensschool nog steeds kinderen zijn die een tekort aan SCV hebben. Dit tekort heeft ertoe geleid om in dit onderzoek de volgende vraag te stellen: Hoe schatten de leerkrachten de haalbaarheid in van het doceren van SCV met gebruik van de methode De Vreedzame school aan de leerlingen van de Luc Stevensschool?

1.2. Praktijkvraag

Op welke manier kunnen leerkrachten van SBO de Luc Stevensschool bijdragen aan het bevorderen van de Sociaal Cognitieve Vaardigheden van kinderen van groep 5 tot en met 8 en wat kan de rol van de methode De Vreedzame School hierin zijn?

1.3. Doel onderzoek

Het doel van het onderzoek is: Aanbevelingen doen over de manieren waarop de leerkrachten van groep 3 tot en met 8 aan ontwikkeling van Sociaal Cognitieve vaardigheden van leerlingen kunnen bijdragen en over wat de rol van het programma van De Vreedzame School hierbij kan zijn

Het doel in het onderzoek is: Manieren vinden waarop leerkrachten de Sociaal Cognitieve Vaardigheden, van kinderen van groep 5 tot en met 8, kunnen verbeteren. Er wordt onderzocht welke rol zou de methode de Vreedzame School hierin kan hebben. De uitkomsten zullen in hoofdstuk 5 gepresenteerd worden in een conclusie, aanbevelingen en een discussie.

1.4. Onderzoeksvragen

1. Wat wordt verstaan onder Sociaal Cognitieve Vaardigheden van leerlingen in het basisonderwijs?

Deelvragen aan de literatuur:

- 1.1. Wat verstaat de literatuur onder SCV bij leerlingen in het basisonderwijs?
- 1.2. Wat zegt onderzoek over het verloop van de ontwikkeling van SCV bij leerlingen in het basisonderwijs?

2. Welke Sociaal Cognitieve Vaardigheden zijn van belang voor leerlingen in het speciaal basisonderwijs?

Deelvragen aan de literatuur:

- 2.1. Welke SCV vereisen extra aandacht in het speciaal basisonderwijs?

Deelvragen aan de praktijk:

Eigen analyse

- 2.2. Welke SCV zijn van belang in het basisonderwijs?

Vragen aan de leerkracht:

- 2.3. Welke SCV vinden de leerkrachten van de Luc Stevensschool van belang voor de kinderen om aan te werken?

Vragen aan de leerlingen:

- 2.4. Welke SCV vinden de leerlingen van de Luc Stevensschool van belang om aan te werken?

3 Welke Sociaal Cognitieve Vaardigheden zijn aanwezig bij de leerlingen van de Luc Stevensschool in groep 5 tot en met 8?

Deelvragen aan de praktijk:

Vragen aan de leerkracht:

- 3.1 Welke SCV die de leerlingen van de Luc Stevensschool bezitten worden door de leerkrachten opgemerkt?

Vragen aan de leerlingen:

- 3.2 Welke SCV vinden de leerlingen van de Luc Stevensschool dat ze bezitten?

4 Hoe kan er door de leerkracht op klassenniveau gewerkt worden aan de SCV van leerlingen in groep 5 tot en met groep 8?

Deelvragen aan de literatuur:

- 4.1 Hoe kan er door de leerkracht volgens de literatuur op klassenniveau gewerkt worden aan de SCV van leerlingen in groep 5 tot en met groep 8?

Deelvragen aan de praktijk:

Vragen aan de leerkrachten:

- 4.2 Aan welke SCV werken de leerkrachten van de Luc Stevensschool?
- 4.3 Welke vaardigheden voor het werken aan SCV vinden de leerkrachten van de Luc Stevensschool dat ze hebben?
- 4.4 Welke vaardigheden voor het werken aan SCV willen de leerkrachten van de Luc Stevensschool graag verbeteren?
- 4.5 Hoe ervaren de leerkrachten van de Luc Stevensschool het werken aan SCV?

5 Aan welke SCV kan de methode Vreedzame School een bijdrage leveren bij het onderwijs in SCV van kinderen?

Deelvragen aan de literatuur:

- 5.1 Wat houdt het programma de Vreedzame School in?

Deelvragen aan de praktijk:

Eigen analyse:

- 5.2 Hoe zijn de SCV verwerkt in het programma de Vreedzame School?

Vragen aan de leerkrachten:

- 5.3 Aan welke SCV wordt er volgens de leerkrachten van de Luc Stevensschool aandacht besteed in de methode de Vreedzame School?
- 5.4 Is er in de methode de Vreedzame School voldoende lesmateriaal beschikbaar voor de leerkrachten om les te geven in SCV

In het volgende hoofdstuk zullen de vragen aan de literatuur beantwoord worden. In dit hoofdstuk krijgen ook de eigen analyses op een plaats. Deze vormen samen met de theorie het theoretische kader vormen waar het onderzoek op zal steunen.

2. Theoretisch kader

2.1. Sociaal Cognitieve Vaardigheden

Deze paragraaf geeft een overzicht van wat er in de literatuur is geschreven over Sociaal Cognitieve Vaardigheden (SCV). Hierin wordt een definitie van SCV gegeven en worden er onderzoeken over SCV beschreven. Vervolgens wordt de noodzaak van de SCV in het onderwijs beschreven. De extra eisen voor het speciaal basisonderwijs worden hierbij specifiek belicht.

2.1.1. Wat verstaat de literatuur onder SCV bij leerlingen in het basisonderwijs?

Kinderen ontwikkelen cognitieve vaardigheden, in sociale situaties ontwikkelen zij sociaal cognitieve vaardigheden. Als kinderen ouder worden, ontwikkelen ze nieuwe sociale vaardigheden en komen cognities op een hoger en abstracter niveau te liggen (Van Manen, 2007).

Van Manen heeft een test ontwikkeld voor het meten van SCV. Deze test kan informatie opleveren over de SCV van een kind in de thuis- of schoolsituatie. Van Manen (2007) zegt dat sociale cognitie gedefinieerd worden kan als de cognitieve processen die moeten worden aangewend in sociale processen. Onder sociale cognitie wordt ook verstaan het denken over de sociale werkelijkheid, dat wil zeggen over personen, over relaties tussen mensen en over regels in de interactie tussen mensen. Sociale cognitie wordt zelfs gezien als een heel belangrijk en zelfs noodzakelijke voorwaarde voor kwalitatieve veranderingen in sociaal gedrag (Selman, 1980) Het definiëren van het begrip sociale cognitie kan gekoppeld worden aan het doorlopen van de stappen in de ontwikkeling van een kind (Van Manen, 2007, p.21):

- Kennis en ideeën verwerven over uiterlijk waarneembare kenmerken van mensen en waarneembaar gedrag.
- Kennis verwerven over innerlijke, niet waarneembare processen van henzelf of de ander en die kunnen afleiden. De innerlijke processen zijn bijvoorbeeld gedachten, gevoelens of intenties van de ander.
- Kennis verwerven over relaties en kwaliteiten van relaties tussen mensen en die kunnen afleiden. Voorbeelden hiervan zijn vriendschap, liefde, macht.

Deze definitie voor SCV is in dit onderzoek overgenomen.

2.1.2. Wat zegt onderzoek over het verloop van de ontwikkeling van SCV bij leerlingen in het basisonderwijs?

Er worden in de literatuur drie onderzoeken beschreven over de ontwikkeling van de SCV. Als eerste het sociale-informatieverwerkingsmodel van Crick en Dodge (1994) en Lemerise en Arsenio (2000 en 2004). Als tweede de sociaal-cognitieveontwikkelingstheorie van Selman (2003) en tot slot de acht Sociaal Cognitieve Vaardigheden van Van Manen (2007).

Sociaal-informatieverwerkingsmodel

Volgens Van Manen (2007) wordt het sociale-informatieverwerkingsmodel van Crick en Dodge (1994) gezien als het belangrijkste model voor de beschrijving en verklaring van sociaal gedrag van kinderen (sociale vaardigheden). Dit betreft een circulair model. Later hebben Lemerise en Arsenio (2000) de emotieprocessen van kinderen (sociale cognitie) geïntegreerd in het model. In 2004 hebben zij ook de sociaal morele processen (sociale waarde) hieraan toegevoegd. De aanvullingen maken het model compleet, daar de trias van sociale ontwikkeling; sociale vaardigheden, sociale cognitie en sociale waarde, in het sociale-informatieverwerkingsmodel is verwerkt (Van Manen, 2007, p.9). Het model is te zien in figuur 1.

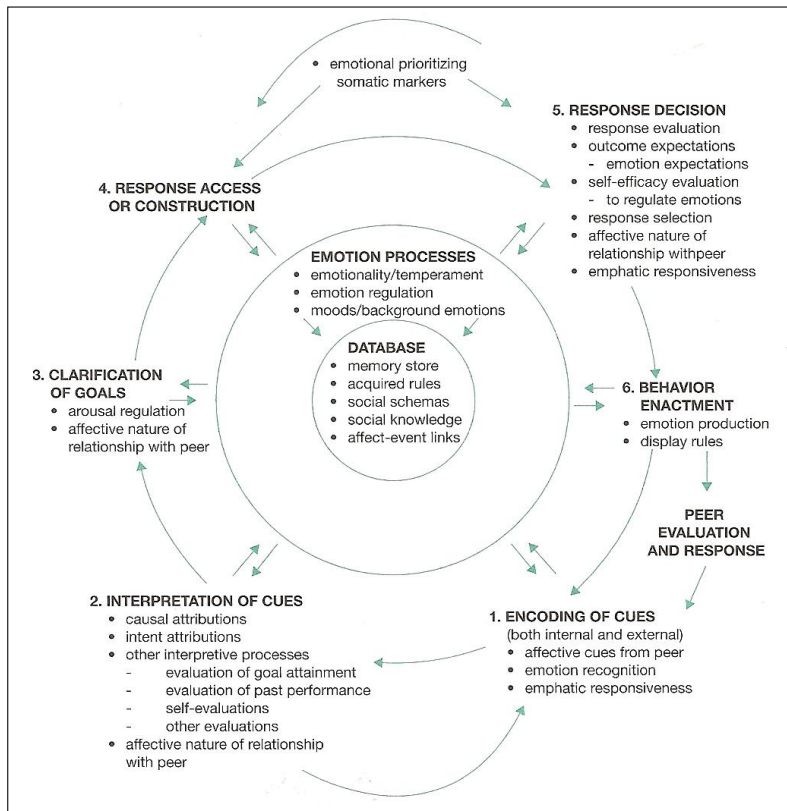
Het model bestaat uit zes stappen (Van Manen, 2007):

1. het decoderen van sociale tekens;
2. het interpreteren van sociale informatie;
3. het zoeken naar de juiste respons van het sociale probleem;
4. het evalueren en selecteren van de optimale respons;
5. het uitvoeren van de gekozen oplossing (dit is het feitelijke **gedrag**);
6. het evalueren van de uitvoering en terugkoppelen naar stap 1.

De zes stappen vormen een cyclus. Van Manen (2007) werkt deze cyclus uit in een voorbeeld:

Wanneer een kind dat aan het spelen is geconfronteerd wordt met een sociaal teken, bijvoorbeeld als een ander kind een stuk speelgoed wegneemt, dan zal het spelende kind deze informatie eerst proberen te

begrijpen. Het kind kan angst of boosheid ervaren (stap 1). Het kind maakt een mentale representatie van de gebeurtenis, het is bijvoorbeeld 'bedreigend' of 'goed bedoeld' (stap 2). Vervolgens zoekt het kind naar een respons; verschillende gedragsresponsen worden opgeroepen uit het lange – termijngeheugen. Voorbeelden zijn negeren, ophouden met spelen of boosheid tonen (stap 3). Deze responsen worden geëvalueerd op hun geschiktheid voor de specifieke situatie en wel of niet goed bevonden (stap 4). Een respons wordt gekozen en uitgevoerd, bijvoorbeeld boosheid tonen, dit is het getoonde gedrag (stap 5). De uitvoering van de gekozen respons (oplossing) wordt geëvalueerd en teruggekoppeld naar de opgeslagen ervaringen (stap 6). Hierna begint bij stap 1 een nieuwe cyclus van informatieverwerking.

Figuur 1: Het sociale- informatieverwerkingsmodel van Crick & Dodge (1994) met aanvulling van Lemerise(2000) e.c., overgenomen uit: Sociaal Cognitieve Vaardigheden Test van Dr. T. G. van Manen, (2007 blz. 10).

Sociaal cognitieve ontwikkelingstheorie

Naast het sociale-informatieverwerkingsmodel model (figuur 1) is het nodig om de ontwikkeling van kinderen in het begrijpen van de sociale wereld in kaart te kunnen brengen (Van Manen, 2007). Hiervoor wordt Selman (2003) aangehaald. Selman (2003) omschrijft de sociaal cognitieve ontwikkelingstheorie. Selman focust zich op de mogelijkheid van rol-neming; het zich kunnen plaatsen in een ander perspectief. Hij geeft de ontwikkeling tot perspectief nemen aan in vijf stadia. Selman geeft aan dat de niveaus opeenvolgend zijn met ongeveer twee jaar er tussen. Het een hiërarchisch model, het eerste niveau moet beheerst worden als het tweede niveau behaald wil worden. De niveau's zijn:

0. Niveau 0: Circa 4 jaar- Het kind maakt geen onderscheid tussen waarnemingen, gedachten en gevoelens van zichzelf en de ander.
1. Niveau 1: Circa 6 jaar- Kinderen nemen aan dat anderen een ander perspectief hebben omdat zij andere informatie hebben, kinderen kunnen differentiëren tussen perspectieven.

2. Niveau 2: Circa 8 jaar- Kinderen leren denken over andermans perspectief, een tweede persoonsperspectief.
3. Niveau 3: Circa 10 jaar- Kinderen plaatsen zich in een ander perspectief en vergelijken deze met hun eigen perspectief
4. Niveau 4: vanaf 12 jaar- Men probeert andermans perspectief te begrijpen door het te vergelijken met wat de meeste mensen denken. Kinderen kunnen nu steeds meer perspectieven tegelijkertijd vergelijken.

Acht sociaal cognitieve vaardigheden

Van Manen heeft de sociaal-cognitieve niveaus van Selman (2003) getransformeerd naar de acht SCV. Het eerste sociaal cognitieve niveau met de SCV 'identificeren' en 'discrimineren' maken kinderen zich eigen ronde leeftijd van vier jaar. Het tweede niveau met de SCV 'differentiëren' en vergelijken rond zes jaar. Het derde niveau met de SCV 'zich verplaatsen' en 'relateren' rond acht jaar en het vierde niveau met 'coördineren' en 'verdisconteren' rond het tiende jaar (Van Manen, 2007, p. 10 en 11). De acht SCV zijn een basis om te bepalen of de sociaal-cognitieve ontwikkeling al dan niet normaal verloopt (Van Manen, 2007). Van kinderen die problemen hebben met sociale informatieverwerking (figuur 1), wordt verwacht dat ze de SCV minder goed beheersen dan normale kinderen van dezelfde leeftijd (Van Manen, 2007). De SCV zijn hiërarchisch van aard. Dat betekent dat als een kind de tweede vaardigheid beheerst deze ook de eerste beheerst. Alle acht vaardigheden van Van Manen (2007) staan beschreven in figuur 2.

1. Identificeren: Het kind is zich bewust van een perspectief. Hij beseft dat hijzelf of de ander een perspectief heeft zonder dat hij al in staat is het perspectief van de ander af te leiden of aan te geven waarin perspectieven precies verschillen of overeenkomen. Het identificeren wordt onderverdeeld in onderkennen, herkennen en benoemen van observeerbare c.q. gegeven perspectieven.
2. Discrimineren: Het kind kan beoordelen of twee of meer observeerbare of gegeven perspectieven hetzelfde zijn of niet. Het is nu nog niet vereist dat het kind precies kan aangeven waarin de gegeven perspectieven overeenkomen of verschillen.
3. Differentiëren: Het gaat om het begrijpen dat twee of meer personen in gelijke of verschillende situaties niet altijd dezelfde perspectieven hebben. Dit houdt in dat het kind kan afleiden dat wanneer het perspectief van de ene persoon bekend is, een andere persoon niet noodzakelijk hetzelfde perspectief heeft.
4. Vergelijken: Het kunnen differentiëren wordt verder uitgebreid als het kind beseft dat er overeenkomsten en verschillen zijn tussen perspectieven van twee of meer personen. Het gaat bij vergelijken om het bepalen en benoemen van verschillen en overeenkomsten tussen observeerbare perspectieven.
5. Zich verplaatsen: Op dit niveau kan het kind zich losmaken van zijn eigen perspectief en vanuit de positie of rol van de ander het perspectief van de ander afleiden. Zich verplaatsen is het kunnen afleiden van het perspectief van de ander of kunnen verklaren (vanuit de positie of rol van een ander) waarom de ander een bepaald perspectief heeft.
6. Relateren: Ging het bij verplaatsen om een causale relatie tussen een perspectief en een oorzaak, bij relateren gaat het om het leggen van causale relaties tussen minstens twee perspectieven en hun oorzaken en vice versa. Dat wil zeggen dat het subject mogelijke oorzaken moet kunnen aangeven voor gelijke of ongelijke perspectieven en/of mogelijke gevolgen van gelijke of ongelijke oorzaken.
7. Coördineren: Op dit niveau ontdekt het kind de mogelijkheid dat iedere persoon in een sociale situatie het perspectief kan afleiden van een andere persoon, die zich in dezelfde situatie bevindt. Dit betekent dat het kind in staat is een sociale situatie met twee of meer op elkaar betrokken perspectieven te overzien vanuit een zogenaamde derdepersoonspositie.
8. Verdisconteren: Verdisconteren is de vaardigheid rekening te kunnen houden met het resultaat van een afleidingsproces met betrekking tot het perspectief van de ander in de interactie met de ander. Dit betekent dat het kind zich bewust is van de mogelijkheid het perspectief van de ander te beïnvloeden door in zijn gedrag rekening te houden met het resultaat van een afleidingsproces.

Figuur 2: De acht sociaal cognitieve vaardigheden. Overgenomen uit: Sociaal Cognitieve Vaardigheden Test van Dr. T. G. van Manen, (2007 blz. 15 en 16).

Het normale verloop van de ontwikkeling van de SCV een leerling in het basisonderwijs verloopt via de acht SCV van Van Manen (2007). Van leerlingen met problemen in het sociale-informatieverwerkingsproces, wordt verwacht verminderde beheersing van de SCV verwacht ten aanzien van een normaal kind van dezelfde leeftijd.

2.2. Welke SCV zijn van belang in het basisonderwijs?

Om gefundeerde uitspraken te kunnen doen over welke SCV van belang zijn voor het onderwijs is voor dit onderzoek gezocht naar literatuur. Omdat er geen literatuur voor handen was en om toch een passend antwoord te kunnen geven, is er door de onderzoeker een analyse gemaakt van welke SCV er door de regering gevraagd worden in de kerndoelen van het onderwijs.

In de uitgave 'Kerndoelen van het primair onderwijs' van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap worden de kerndoelen beschreven voor de vakken van het primair onderwijs (Greven & Letschert, 2006). De kerndoelen zijn streefdoelen die aangeven waarop de basisscholen zich moeten richten bij de ontwikkeling van de leerlingen. Scholen mogen zelf bepalen hoe de kerndoelen bereikt worden (Greven & Letschert, 2006). De uitgave beschrijft bij het leergebied 'oriëntatie op jezelf en de wereld' de kerndoelen die specifiek gaan over mens en samenleving. Deze kerndoelen zijn door de onderzoeker geanalyseerd omdat hier sociale doelen beschreven worden waarbij het gaat over de leerling en de medemens. De andere leergebieden zullen niet meegenomen worden in dit onderzoek omdat zij niet gaan over sociale doelen maar over cognitieve doelen.

In de analyse worden de acht SCV, die Van Manen (2007) heeft beschreven, naast de kerndoelen gelegd. De hoogste SCV die nodig is om het kerndoel te realiseren wordt bij het kerndoel genoemd. Omdat de SCV hiërarchisch van aard zijn, worden de voorafgaande vaardigheden geïmpliceerd. Door alle sociale kerndoelen te analyseren kan er een uitspraak gedaan worden over welke SCV er volgens het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap nodig zijn voor het primair basisonderwijs.

34. De leerlingen leren zorg dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en van anderen.

Dit kerndoel impliceert volgens de onderzoeker dat leerlingen in groep 8 tenminste de volgende SCV moet bezitten:

6. Relateren: het gaat er om dat een leerling weet wat deze zelf nodig heeft en wat de ander wil. Hij/zij moet begrijpen dat de dingen die gebeuren emoties opwekken en zal hierop moeten reageren.

35. De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.

Dit kerndoel impliceert volgens de onderzoeker dat leerlingen in groep 8 tenminste de volgende SCV moet bezitten:

8. Verdisconteren: het gaat er om dat een leerling moet begrijpen dat deze door eigen handelen rekening kan houden met een ander. Zowel in het verkeer en als consument zal men rekening moeten houden met de acties van anderen en daarop moeten reageren.

37. De leerlingen leren zich gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaardbare normen en waarden.

Dit kerndoel impliceert volgens de onderzoeker dat leerlingen in groep 8 de tenminste de volgende SCV moet bezitten:

8. Verdisconteren: het gaat er om dat een leerling moet begrijpen dat deze door eigen handelen rekening kan houden met een ander en hiermee respect kan tonen voor de aanvaardbare normen en waarden.

38. De leerlingen leren hoofdzaak over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met de verschillende opvattingen van mensen.

Dit kerndoel impliceert volgens de onderzoeker dat leerlingen in groep 8 de tenminste de volgende SCV moet bezitten:

8. Verdisconteren: het gaat er om dat een leerling moet begrijpen dat deze door eigen handelen rekening kan houden met een ander en hiermee respect kan tonen voor anderen.

Naast de kerndoelen is er volgens dit onderzoek nog een belangrijk aspect waar de SCV voor nodig zijn in het onderwijs. Volgens Stevens (2002) is relatie één van de drie basisvoorwaarden om te leren. Voor het hebben van een relatie met de leerkracht en andere leerlingen zijn SCV nodig.

De leerling kan relatie hebben met leerkracht en leerlingen

Dit doel impliceert volgens de onderzoeker dat leerlingen in groep 8 tenminste de volgende SCV moet bezitten: 8. Verdisconteren: het gaat er om dat een leerling moet begrijpen dat deze door eigen handelen rekening kan houden met een ander voor het hebben van een goede relatie.

De analyse laat zien dat alle acht SCV nodig zijn voor het behalen van de kerndoelen. Dat komt door de hiërarchie van de SCV, als de achtste vaardigheid 'verdisconteren' beheerst moet worden dan zijn de voorgaande zeven SCV ook nodig om de achtste te kunnen beheersen. Bij het eerste kerndoel wordt niet verwacht dat het kind alle acht de SCV heeft, bij alle andere kerndoelen wel.

2.2.1. Welke SCV vereisen extra aandacht in het speciaal basisonderwijs?

Om antwoord te kunnen geven op deze vraag is er gekeken naar de voorwaarden waar kinderen aan moeten voldoen om een plek te krijgen binnen het SBO. Deze voorwaarden geven aan van welke problematiek er sprake is bij de kinderen in het SBO. Vervolgens zal dit de basis zijn waar de literatuur uitspraken over doet en kan er antwoord gegeven worden op de vraag welke SCV extra aandacht vereisen binnen het SBO.

Het ministerie van onderwijs heeft in 1988 de Wet op het Primair Onderwijs ingevoerd (bron: <http://www.rijksoverheid.nl>). Voor het onderwijs houdt deze wet in dat iedere school onderdeel is van een WSNS (Weer Samen Naar School) samenwerkingsverband. De samenwerkingsverbanden zijn verantwoordelijk voor goed onderwijs aan alle leerlingen. Ieder samenwerkingsverband heeft een Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL). Als een kind verwezen wordt naar het SBO, gaat dat altijd via deze commissie. De commissie heeft daarbij als wettelijke taak om te beoordelen of plaatsing van een kind op een speciale basisschool (van het samenwerkingsverband) noodzakelijk is (bron: www.niswsns.nl). De PCL Utrecht doet uitspraak over bij welk onderwijs het kind meest is gebaat. Om een kind naar het SBO te verwijzen heeft de PCL Utrecht de volgende criteria geformuleerd. Het kind moet aan minimaal één van deze criteria voldoen (Bron: <http://www.pcl-utrecht.nl>):

1. Het kind heeft een algehele ontwikkelingsachterstand
2. Het kind heeft sociaal-emotionele problematiek waardoor een ernstige onderwijsachterstand is ontstaan
3. Het kind heeft een disharmonisch ontwikkelingsprofiel

Voor de volledig uitgewerkte criteria zie bijlage 1.

De problematiek die in de bovenstaande criteria zichtbaar wordt, heeft de onderzoeker onderzocht en in de literatuur in verband gebracht met SCV van kinderen.

Van Manen (2007) laat zien dat de eerste twee criteria worden beschreven als risicofactoren voor antisociaal gedrag. Hierbij gaat het vooral over de factoren lage intelligentie, grote impulsiviteit en prikkelbaarheid. Kinderen met agressief en oppositioneel gedrag vertonen tekorten en vervormingen in het model van de sociale-informatieverwerking zoals Crick en Dodge (1994) die hebben aangetoond. Niet ieder kind dat agressief gedrag vertoont, zal in elke stap van het model problemen hebben. Als groep is er dan sprake van tekorten en vervormingen bij de sociaal-cognitieve processen (Van Manen, 2007). Geurts (2004) heeft ook een onderzoek gedaan waarbij gekeken wordt naar de verbanden tussen intelligentie, het eerste criteria, en pro- en antisociaal gedrag. Dit is gedrag wat mensen vertonen op basis van de SCV die zij hebben. Uit dit onderzoek is gebleken dat sociale cognitie niet of nauwelijks in relatie staat met intelligentie en de sociale vaardigheden. Hiermee toont Geurts (2004) aan dat er geen direct verband bestaat tussen intelligentie en antisociaal gedrag.

Bij het tweede criteria gaat het over kinderen met sociaal-emotionele problematiek. Van Manen (2007) zegt over kinderen met een gedragsstoornis, oppositioneel- opstandige gedragsstoornis, ADHD, of met een aan autisme verwante stoornis, dat verwacht wordt dat zij, in vergelijking met normale kinderen van dezelfde leeftijd, de SCV minder beheersen. Als reden geeft hij dat deze kinderen problemen hebben met sociale informatieverwerking.

Samenvattend kan gezegd worden dat er volgens Geurts (2004) nauwelijks een verband is tussen een verlaagde intelligentie en pro- en antisociaal gedrag. Van Manen (2007) zegt dat lage intelligentie een risicofactor is voor antisociaal gedrag. Wel verwacht Van Manen (2007) een mindere beheersing van de SCV van kinderen met een gedragsprobleem. Met deze uitspraken kunnen er geen conclusies getrokken worden over specifieke SCV die extra aandacht vereisen. Wel kan er geconcludeerd worden dat de SCV in het algemeen extra aandacht nodig hebben in het SBO.

2.3. De methode de Vreedzame School

In deze paragraaf wordt de methode de Vreedzame School beschreven. Hierbij wordt onderzocht of deze een bijdrage kan leveren in het onderwijs in SCV.

2.3.1. Wat houdt de methode de Vreedzame School in?

Een schooladviesteam van de CED groep is in 1999 gestart met een onderzoek dat als doel had een manier te vinden om het sociale en emotionele klimaat in de school en in de klas te verbeteren. Uit dit onderzoek is een methode ontstaan: De Vreedzame School (Pauw & Van Sonderen, 2002). Het centrale thema in de methode is het oplossen van conflicten op een andere manier dan met geweld. De doelstelling is breder: de school ontwikkelt zich tot een democratische gemeenschap, waarin alle leden (leerlingen, leerkrachten en ouders) een stem hebben, zich gehoord en gezien voelen, zich positief gedragen tegenover elkaar, zelfstandig zijn en zich verantwoordelijk voelen voor het geheel. Hierdoor moet een beter leer- en werkklimaat ontstaan. Het gaat om het voorbereiden van leerlingen op het leven in een democratische samenleving en het stimuleren van actief burgerschap (Bron: www.vreedzameschool.nl).

De bovengenoemde doelstelling uit zich in drie concrete doelen (Pauw & Van Sonderen, 2009):

1. leerlingen, leerkrachten en ouders leren om constructief conflicten op te lossen
2. stimuleren van positief sociaal gedrag en een zorgzame en zorgvuldige omgang met elkaar
3. bevorderen van een gevoel van verantwoordelijkheid t.o.v. de gemeenschap.

2.3.2. Hoe zijn de SCV verwerkt in de methode de Vreedzame School?

De methode biedt op systematische wijze aandacht aan de emotionele intelligentie en aan het ontwikkelen van emotionele en sociale vaardigheden. Dit wordt gedaan door (Pauw & Van Sonderen, 2002):

- de ontwikkeling van de sociale- en emotionele intelligentie van de kinderen te stimuleren
- gebruik te maken van de sociale- en emotionele intelligentie die kinderen hebben.

De reden om aandacht te besteden aan bovenstaande punten is om aan een bredere basis voor het maatschappelijk functioneren van de leerlingen bij te dragen (Pauw & Van Sonderen, 2002). De VS ziet de school als een oefenplaats voor sociale vaardigheden. Een plek waar leerlingen ervaringen kunnen opdoen door aan concrete maatschappelijke taken deel te nemen. Op deze manier kunnen ze kennis, vaardigheden en houdingen verwerven die passen bij een actief en betrokken democratisch burgerschap (Pauw & Van Sonderen, 2002).

De methode de Vreedzame School heeft specifiek voor leerlingen de doelstellingen uitgewerkt in de volgende vijf pijlers:

- op een democratische manier met elkaar beslissingen nemen
- constructief conflicten oplossen
- verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en voor de gemeenschap
- een open houding aannemen tegenover verschillen tussen mensen
- volgens welke principes onze democratische samenleving is ingericht.

Deze vijf pijlers staan op een fundament, samengevat onder de noemers 'intrapersoonlijke' en 'interpersoonlijke' competenties, zie tabel 1. Om op een democratische manier met een groep een besluit te nemen, is het bijvoorbeeld noodzakelijk dat een leerling in staat is om zich in te kunnen leven in het standpunt of het perspectief van een ander. Dat heeft de leerling ook nodig om een conflict op te lossen of om open te staan voor verschillen tussen mensen. Deze basale 'competenties' zullen dus ook in de methode aandacht dienen te krijgen (Pauw & Van Sonderen, 2009).

Tabel 1: Het fundament van de leerling-doelen van de methode de Vreedzame School (Pauw en van Sonderen, 2009.) Zie bijlage 2 voor volledige doelenlijst.

Basale intrapersoonlijke competenties	Basale interpersoonlijke competenties:
zelfreflectie	empathie/ jezelf kunnen en willen verplaatsen in anderen
zelfvertrouwen / positief zelfbeeld	van perspectief kunnen wisselen
zelfsturing	inzicht in gedrag en beweegredenen van anderen
eigen impulsen reguleren/ zelfcontrole inzicht in effect eigen handelen op anderen	nieuwsgierigheid / open staan voor anderen of iets nieuws
	je willen aanpassen aan bestaande regels.

De onderzoeker zal de competenties in tabel 1 analyseren, hierdoor kan er door de onderzoeker een uitspraak gedaan worden over welke SCV de methode de Vreedzame School aanspreekt. In tabel 2 worden de competenties door de onderzoeker vergeleken met de SCV van Van Manen (2007).

Tabel 2: Vergelijking basale competenties van de methode de Vreedzame School en SCV.

Basale intrapersonlijke competenties	Vergelijkbare SCV
Zelfreflectie	2. discrimineren
Zelfvertrouwen/positief zelfbeeld	-
Zelfsturing	7. Coördinatie
Eigen impulsen kunnen reguleren/zelfcontrole	8. Verdisconteren
Inzichten in effect eigen handelen op anderen	8. Verdisconteren
Basale interpersoonlijke competenties	
Empathie/ jezelf kunnen en willen verplaatsen in anderen	5. Zich verplaatsen
Van perspectief kunnen wisselen	7. Coördinatie
Inzicht in nieuw gedrag en beweegredenen van anderen	6. Relateren
Nieuwsgierigheid/ open staan voor anderen of iets nieuws	-
Je willen aanpassen aan de bestaande regels	-

Tabel 2 laat zien dat aan vijf van de acht SCV in de methode de Vreedzame School expliciet aandacht wordt besteed. Hieruit kan niet geconcludeerd worden dat aan de andere drie SCV geen aandacht gegeven wordt, deze krijgen in de methode wel impliciet aandacht. De reden hiervoor is dat de SCV hiërarchisch van aard zijn. Als je bijvoorbeeld wilt leren verdisconteren, dan moeten alle andere zeven SCV reeds beheerst worden (Van Manen, 2007).

2.4. Leerkrachtcompetenties

Deze paragraaf beschrijft wat de literatuur zegt over de benodigde competenties van leerkrachten wanneer zij onderwijs geven in SCV. Er is geen literatuur gevonden die lesgeven in SCV direct koppelt aan leerkrachtvaardigheden. De methode de Vreedzame School beschrijft wel de benodigde leerkrachtcompetenties voor het lesgeven volgens deze methode. Omdat in deze methode les gegeven wordt in SCV (zie paragraaf 4), heeft de onderzoeker de benodigde leerkrachtcompetenties voor het lesgeven in SCV uit deze methode gehaald.

2.4.1. Hoe kan er door de leerkracht volgens de literatuur op klassenniveau gewerkt worden aan de SCV van leerlingen in groep 5 tot en met groep 8?

De methode de Vreedzame School beschrijft welke competenties leerkrachten nodig hebben om goed onderwijs te geven. Deze competenties zijn nodig volgens Pauw en Van Sonderen (2002) bij elke groep, dus ook in groep 5 tot en met 8.

De benodigde leerkrachtcompetenties zijn:

- Heeft goede interactieve didactische vaardigheden.
- Kan de kennis en vaardigheden integreren en toepassen in nieuwe situaties en vakken.
- Staat model voor het gedrag wat deze de leerlingen leert.
- Luistert en handelt naar wat de leerlingen te zeggen hebben.

Ad. 1 Interactieve didactische vaardigheden

De didactische vaardigheden van een leerkracht zijn erg van belang volgens Pauw en Van Sonderen (2002). Pauw en Van Sonderen (2002) laten zien dat een interactieve onderwijsleermethode van grote waarde kan zijn voor het sociale onderwijs, het onderwijs in sociale (cognitieve) vaardigheden. Interactieve instructie kan gebruikt worden om alle leerlingen aan te spreken naar de eigen mogelijkheden en zo kunnen leerkrachten écht rekening houden met verschillen van leerlingen. (Derriks, Ledoux, Overmaat & Van Eck, 2002). Doordat leerkrachten zich nieuwe interactieve onderwijsleermethodes eigen maken, zullen de leerkrachten zich leerkrachtvaardigheden eigen maken. Deze vaardigheden zullen de interactie tussen leerlingen bevorderen. De volgende onderwijsleermethodes voor het sociale onderwijs wordt in de methode de Vreedzame School expliciet genoemd (Pauw & Van Sonderen, 2002). Te weten:

Interactief onderwijs

Voor het interactieve onderwijs worden drie kernwoorden genoemd. Ten eerste: constructie. Leren is een constructief proces, kennis verwerven gebeurt vanuit een eigen context en voorkennis. Het onderwijs gaat er dan vanuit dat het gezamenlijk overleggen over de betekenis van begrippen en situaties. Dit heeft als doel om tot een meer gemeenschappelijke inzicht in de begrippen te komen. Hiervoor is een horizontale en verticale interactie nodig, dit is het tweede kernbegrip. De horizontale interactie is een vorm om kinderen elkaar te laten overtuigen. Als kinderen met elkaar in dialoog gaan, begrijpen zij elkaar eerder omdat ze dezelfde 'taal' spreken en zullen kinderen eerlijker eigen meningen geven. Vragen van een leerkracht, verticale interactie, worden vaak gezien als 'verantwoording afleggen'. Het laatste kernbegrip is reflectie. Past de nieuw verworven informatie van een begrip wel of niet bij het bestaande begrip.

Ad 2. Kennis en vaardigheden integreren

Tijdens de lessen Vreedzame School worden specifieke sociaal (cognitieve) vaardigheden aangeleerd. Als leerkrachten getraind zijn om deze vaardigheden te integreren in andere lessen of lessituaties door de dag heen, zullen kinderen de nieuwe vaardigheden sneller aanleren (Pauw & van Sonderen, 2002). Derriks et al. (2002) noemen het integreren van kennis en vaardigheden de 'transfer'. De transfer is nodig voor een goede sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen. Het is van belang dat de leerkracht hier voorbeelden in geeft. Wat een leerkracht bijvoorbeeld kan doen is:

- Samenwerking in de klas bevorderen
- Werken aan relaties in de klas
- Omgangsvormen benadrukken in dagelijks handelen
- Gemeenschapszin net zo waarderen als academische prestaties
- Tijd uittrekken voor reflectie op relaties in de klas
- Te allen tijde voorkomen in een machtsstrijd met leerlingen te komen.

Ad.3 Modelgedrag

Als het gaat om het aan leren van sociale (cognitieve) vaardigheden is modelgedrag van de leerkracht van groot belang voor de leerlingen. Modelgedrag is bij alles wat de leerkracht doet (kinderen bedanken, kinderen uit laten spreken, conflicten oplossen, kinderen keuzes laten maken, democratisch met de groep omgaan) het gewenste gedrag voorleven. Bolhuis (2003) laat een verband zien tussen het bewust en onbewust observeren van anderen, het deelnemen in allerlei sociale interactie en het volgen van voorbeelden. Zij geeft hierbij aan dat de begeleiders vier soorten activiteiten uitvoeren ten opzichte van de lerende: laten zien, laten doen, steun geven en beoordelen. Het ontbreken van 'laten zien' heeft een negatief effect op het leren.

Ad. 4 Luisteren naar leerlingen en hiernaar handelen

Leerkrachten kunnen kinderen stimuleren in het ontwikkelen van de sociale (cognitieve) vaardigheden is door het verstrekken van de onderlinge band, dit kan onder andere door (Pauw & Van Sonderen, 2002):

- Een hechte relatie met een kind op te bouwen
- Het zelfvertrouwen van een kind te stimuleren
- Een kind verantwoordelijk te maken voor het eigen leren
- De sterke kanten van leerlingen te benutten

Als een kind merkt dat er naar hem geluisterd wordt zal dit zijn verantwoordelijkheidsgevoel vergroten (Pauw & Van Sonderen, 2002). Een kind krijgt werkelijk het idee dat er naar hem of haar wordt geluisterd als het kind en de volwassene hetzelfde doel van het gesprek heeft of in ieder geval dezelfde prioriteiten in het gesprek kan benoemen (Delfos, 2001). Een leerkracht kan door het versterken van de onderlinge band met een leerling

In dit hoofdstuk is het theoretisch kader gegeven dat nodig is voor dit onderzoek. Het volgende hoofdstuk zal het proces van het praktijkonderzoek beschreven worden.

3. Opzet van het onderzoek

Het onderzoek is tweeledig. Het eerste deel van het onderzoek is onder de 15 leerkrachten van de Luc Stevensschool. Het tweede deel is onder 35 leerlingen uit de groepen 5 tot en met 8 van de school. De leerkrachten hebben een vragenlijst ingevuld over de SCV van de leerlingen en hoe zij lesgeven in SCV. De leerlingen hebben een vragenlijst ingevuld over welke SCV zij bezitten.

3.1. Procedure en materiaal

Voor de gegevensverzameling is een vragenlijst gebruikt, omdat op deze manier gemakkelijk een grote groep bevraagd kan worden over feiten, meningen en ervaringen (Harinck, 2008). In de vragenlijst voor de leerkrachten van de Luc Stevensschool zijn vragen gesteld over welke SCV leerkrachten bij de leerlingen opmerken, aan welke ze willen werken en welke ze noodzakelijk vinden. De leerkrachten kregen ook de vraag of zij extra begeleiding in het onderwijs in SCV willen. Verder is er gekeken of de methode de Vreedzame School hier een bijdrage in kan leveren.

De vragenlijst voor de leerkrachten bevat dertien gesloten vragen en twee open vragen. Met de gesloten vragen kunnen meningen en kennis gepeild worden, die met de open vragen onderbouwd kunnen worden (Harinck, 2008). Er zijn drie verschillende soorten vragen in het onderzoek gebruikt. Hier horen in dit onderzoek de volgende antwoordcategorieën bij:

1. Er zijn acht gesloten vragen in welke naar SCV wordt gevraagd. De antwoordmogelijkheden zijn de cijfers 1 tot en met 8. Deze cijfers verwijzen naar de acht verschillende SCV. De leerkracht moet er hier één of meerdere van omcirkelen
2. Er zijn vijf meerkeuze vragen. In deze vragen wordt er naar een mening gevraagd en wordt de leerkracht gedwongen om een standpunt in te nemen (Harinck, 2008).
3. Er zijn twee open vragen. Hierbij wordt de leerkracht om een toelichting gevraagd over het eigen handelen. Het betreft hier open vragen aangezien niet alle mogelijke antwoordalternatieven vooraf bekend zijn (Baarda & de Goede, 2000).

De vragenlijst voor de leerlingen bestaat uit een aangepaste versie van de SCV-test van Van Manen (2007). Door de vragenlijst te analyseren kan er getoetst worden welke SCV de leerlingen bezitten. De oorspronkelijke test (van Manen, 2007) bevat zes onderdelen met elk acht open vragen. Per onderdeel wordt er naar alle SCV gevraagd. Voor dit onderzoek is er één onderdeel uitgekozen, omdat op deze manier wel alle vaardigheden onderzocht kunnen worden en de vragenlijst toch compact blijft. Er is gekozen voor het verhaaltje 'knikkeren'. Bij dit onderdeel zijn de vragen helder en wordt er expliciet naar alle SCV gevraagd. Uit de praktijk is gebleken dat de leerlingen van de Luc Stevensschool de toets lastig vinden om zelfstandig te maken vanwege het taalgebruik. Daarom zijn er voor dit onderzoek meerkeuze vragen gemaakt waarin het taalgebruik is aangepast aan de leerlingen. Hierdoor zijn de vragen beter te begrijpen en door het gebruik van meerkeuze vragen kunnen de antwoorden gemakkelijker vergeleken worden. Door bovengenoemde aanpak is de verwachting dat de leerlingen de vragenlijst zelfstandig kunnen invullen. Na analyse van de antwoorden kan een uitspraak gedaan worden over de mate waarin de leerlingen van Luc Stevensschool over de SCV beschikken. Verder zijn er twee antwoordmogelijkheden toegevoegd door middel waarvan de leerlingen aan kunnen geven dat zij het antwoord niet weten. Het verschil tussen deze twee antwoordmogelijkheden is of de leerlingen hetgeen willen leren wat ze niet weten of niet.

3.2. Onderzoeksgroep

Er zijn twee verschillende onderzoeksgroepen in dit onderzoek, namelijk de leerkrachten en de leerlingen van de Luc Stevensschool. De leerkrachtengroep bestaat uit alle leerkrachten op de Luc Stevensschool en een aantal van het onderwijs ondersteunend personeel (OOP). Het selectie criterium dat gehanteerd is onder de leden van het OOP, is het geven van de lessen van de Vreedzame School. Er zijn vijftien leerkrachten ondervraagd, hiervan zijn er twee intern begeleiders, is er één directeur en één remedial teacher. De onderzoeksgroep is uitgebreid met één leraarondersteuner die zelfstandig lesgeeft en een PABO student die al vier jaar op de Luc Stevensschool werkt als onderwijsassistent. Alle mensen in deze groep kregen dezelfde vragenlijst voorgelegd. Totaal N = 17.

Er is voor deze onderzoeksgroep gekozen omdat deze groep ervaring heeft met de leerlingen van de Luc Stevensschool. De leerkrachten zijn verantwoordelijk voor het planmatig stimuleren van de ontwikkeling van de leerlingen op cognitief en sociaal emotioneel gebied. Daarnaast voeren de leerkrachten de methodelessen van de Vreedzame School uit en maken deze een keus in de lesstof die er aangeboden wordt.

De tweede onderzoeksgroep bestaat uit de leerlingen van de Luc Stevensschool. De leerlingen zullen gevraagd worden naar de SCV die zij bezitten en naar hun mening hierover. Deze onderzoeksgroep bestaat uit leerlingen van de groepen 5 tot en met 8. Er zijn vijf leerlingen per klas die een vragenlijst invullen. Het zijn leerlingen in de leeftijdscategorie van 8 tot 13 jaar. Er is 1 klas van groep 5 met totaal 14 leerlingen, twee klassen van groep 6 met totaal 24 leerlingen, twee klassen van groep 7 met totaal 30 leerlingen en twee klassen van groep 8 met totaal 20 leerlingen. Vijf leerlingen keer zeven klassen maakt $N = 35$.

De vijf leerlingen per klas zijn gekozen door middel van een gestratificeerde steekproef. Hierbij is een deel van de gehele populatie onderzocht, welke de gehele populatie representeert. Er is gekozen voor vijf leerlingen omdat het een evenredige verantwoording van de klas zal zijn (Harinck, 2008). Hierbij zijn er per klas evenveel leerlingen een vragenlijst voorgelegd. De leerlingen met de eerste vijf oneven huisnummers op de adressenlijst van de klas zijn gekozen. De leerlingen die niet in staat zijn de vragenlijst zelf te lezen, omdat hun leesniveau niet hoog genoeg is, hebben deze voorgelezen gekregen.

De groepen 5 tot en met 8 zijn gekozen omdat de leerlingen in deze groepen de teksten van de vragenlijst begrijpen en in staat zijn om de vragen van de vragenlijst te beantwoorden. Voor jongere leerlingen zou dit te moeilijk zijn geweest. Daarnaast vraagt de vragenlijst gevorderd technisch leesniveau van de leerlingen. Vanaf groep 5 zal dit leesniveau hoogst waarschijnlijk behaald zijn.

3.3. Verwerking van de gegevens

De kwantitatieve informatie, dat wil zeggen de antwoorden op de gesloten vragen, uit de leerkracht- en leerlingenvragenlijst zal weergegeven worden in verschillende tabellen en grafieken. Op deze manier kunnen de gegevens vergeleken worden.

De kwalitatieve gegevens, dat wil zeggen de antwoorden op de (half) open vragen, zullen een aanvulling zijn op de kwantitatieve gegevens. De kwalitatieve gegevens zijn verwerkt volgens 'de geordende schoenendoos' (Harinck, 2008), waarbij alle gegevens bij elkaar worden gezet en geordend worden door de onderzoeker. Bij het verwerken van de onderzoekgegevens, worden vage en onduidelijke antwoorden weggelaten.

De resultaten van de leerlingen zijn per klas verwerkt. De resultaten van de leerkrachten zijn samengenomen, omdat leerkrachten aan meerder klassen les kunnen geven. Afhankelijk van de resultaten zullen er uitspraken per klas of voor de gehele groep van leerlingen worden gedaan.

De onderzoeksresultaten worden in het volgende hoofdstuk gepresenteerd.

4. Resultaten van het onderzoek

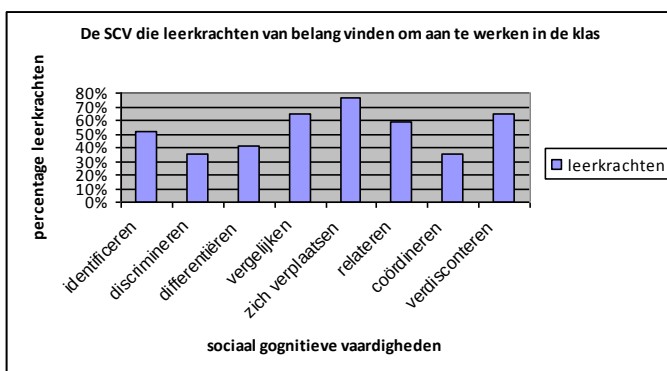
Alle vragenlijsten voor de leerkrachten en de leerlingen zijn afgenomen. De resultaten zijn verwerkt in cirkeldiagrammen en staafgrafieken. In dit hoofdstuk worden eerst de resultaten van de leerkrachten behandeld en vervolgens die van de kinderen. Het aantal leerkrachten wat heeft deelgenomen aan het onderzoek is 17 (N=17). De geselecteerde groep leerlingen die een vragenlijst heeft ingevuld is 35 (N=35).

4.1. Vragenlijsten leerkrachten

De vragen in de vragenlijst van de leerkrachten gaan over welke SCV leerkrachten bij de leerlingen opmerken, aan welke ze willen werken en welke ze van belang vinden. De leerkrachten kregen ook de vraag of zij extra begeleiding in het onderwijzen in SCV willen.

4.1.1. De SCV die de leerkrachten van de Luc Stevesschool van belang vinden om aan te werken

In totaal zijn er door 17 leerkrachten 73 SCV aangekruist bij deze vraag. Dit betekent dat iedere leerkracht gemiddeld vier SCV heeft aangekruist. Vier leerkrachten (24%) vinden alle SCV van belang. Elke leerkracht vindt minimaal één sociaal cognitieve vaardigheid van belang om aan te werken. In figuur 3 zijn de resultaten gepresenteerd. Hierin is te zien dat 52% van de leerkrachten vindt dat het de sociaal cognitieve vaardigheid 'identificeren' van belang om aan te werken, 35% vindt de sociaal cognitieve vaardigheid 'discrimineren' van belang, 41% de sociaal cognitieve vaardigheid 'differentiëren', 65% de sociaal cognitieve vaardigheid 'vergelijken' met 76% is er het meest gekozen voor de sociaal cognitieve vaardigheid 'zich verplaatsen'. Van de ondervraagde groep geeft 59% aan dat de sociaal cognitieve vaardigheid 'relateren' van belang is, 35% de sociaal cognitieve vaardigheid 'coördineren' en vindt 65% van de leerkrachten de vaardigheid 'verdisconteren' van belang. Deze resultaten levert de staafdiagram op die in figuur 3 te zien is.

Figuur 3. Staafdiagram waarin de staven per sociaal cognitieve vaardigheid in percentages aangeven welke vaardigheden de leerkrachten van belang vinden om aan te werken.

4.1.2. De SCV die de leerlingen van de Luc Stevesschool bezitten en worden opgemerkt door de leerkrachten

Om de vraag te beantwoorden welke SCV de leerlingen hebben, zijn er aan de leerkrachten drie vragen gesteld. Welke sociaal cognitieve vaardigheid komt volgens de leerkracht gemiddeld het meest voor. Wat is de hoogste sociaal cognitieve vaardigheid die een leerling in de klas bezit? Wat is de laagste sociaal cognitieve vaardigheid die een leerling in de klas bezit? Deze vragen zijn door alle leerkrachten beantwoord, de antwoorden worden gepresenteerd in figuur 4.

In het staafdiagram (figuur 4) is te zien dat het grootste deel van de leerkrachten (37%) aangeeft dat de sociaal cognitieve vaardigheid 'coördineren' de hoogste sociaal cognitieve vaardigheid in zijn of haar klas is, 18 % van de leerkrachten geeft aan dat 'verdisconteren' is de hoogste vaardigheid in de klas is. Alle drie de SCV 'differentiëren', 'vergelijken' en 'zich verplaatsen' worden door 13% van de leerkrachten als hoogste sociaal cognitieve vaardigheid gezien en de 6% ziet de sociaal cognitieve vaardigheid 'relateren'. De twee overige SCV worden niet genoemd.

De laagste sociaal cognitieve vaardigheid die door de leerkrachten wordt opgemerkt bij de leerlingen is met 43% 'identificeren'. 31% geeft aan dat het de sociaal cognitieve vaardigheid 'discrimineren' is en 25 % de sociaal cognitieve vaardigheid 'differentiëren' is. De andere SCV worden niet genoemd.

Opmerking [A1]: Hoe heb je dit hoofdstuk aangepakt? Beantwoord je hier de onderzoeksvragen? Heb je de deelvragen geclusterd? Leg dat in deze inleiding uit

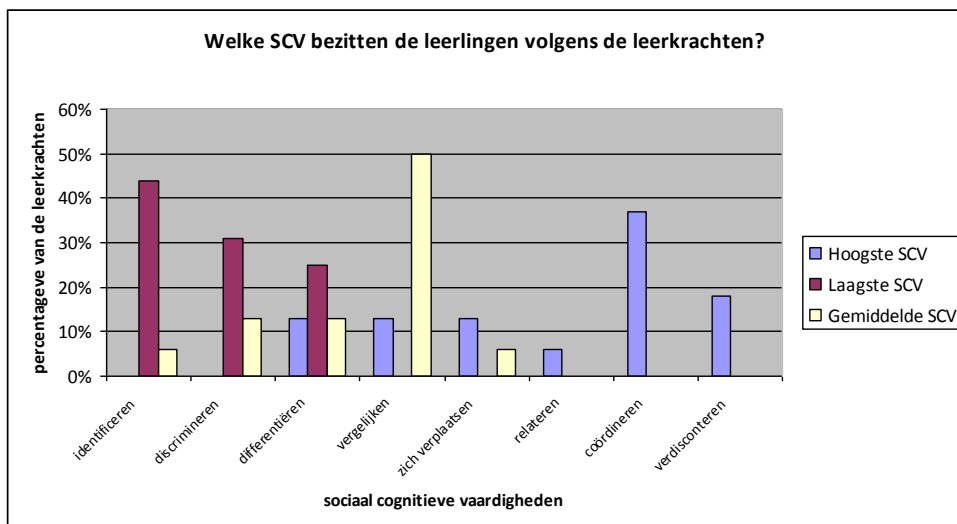
Opmerking [A2]: In een onderzoek presenteer je eerst de figuur en daar onder de uitleg. jij hebt dat omgedraaid.

Zijn de kopjes van de paragrafen de onderzoeksvragen?

En wat zegt dat nu?

Opmerking [A3]: Oke. Hier lijkt het alsof de titel in de paragraaf de onderzoeksvraag is, klopt dat?

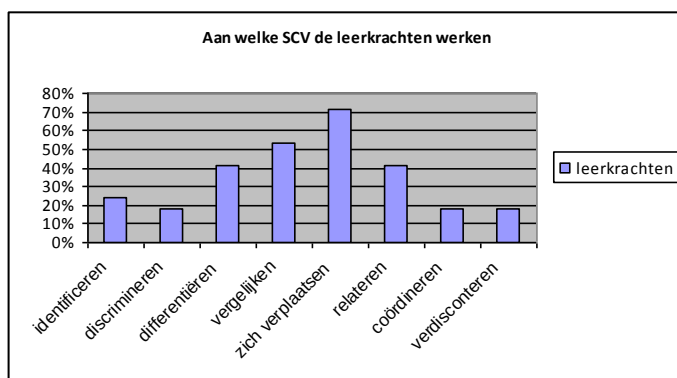
De sociaal cognitieve vaardigheid die de leerkrachten als gemiddeld het meeste bij de leerlingen zien in de klassen is met 50% 'vergelijken', de vaardigheden 'differentiëren' en 'discrimineren' wordt als beide door 13% van de leerkrachten gemiddeld het meest gezien. De vaardigheden 'identificeren' en 'zich verplaatsen' is voor 6% van de leerkrachten de gemiddelde sociaal cognitieve vaardigheid. De drie overige SCV worden niet genoemd.

Figuur 4. Staafdiagram waarin de staven per sociaal cognitieve vaardigheid in percentages aangeven welke vaardigheid bij leerlingen als hoogste, laagste of gemiddeld het meest gezien worden door de leerkrachten.

4.1.3. Aan welke SCV de leerkrachten van de Luc Stevesschool werken

In figuur 5 staan de opbrengsten van de vraag aan welke SCV de leerkrachten werken. De 17 leerkrachten hebben in totaal 48 SCV hebben aangekruist, dit zijn bijna drie SCV per leerkracht. Het meest (71%) wordt er gewerkt aan de vaardigheid 'zich verplaatsen' en 53% van de leerkrachten werkt aan de vaardigheid 'vergelijken'. De SCV 'differentiëren' en 'relateren' wordt allebei door 41% aan gewerkt. 24% van de leerkrachten werkt aan de sociaal cognitieve vaardigheid 'identificeren'. De drie SCV 'discrimineren', 'coördineren' en 'verdisconteren' door 18% van de leerkrachten.

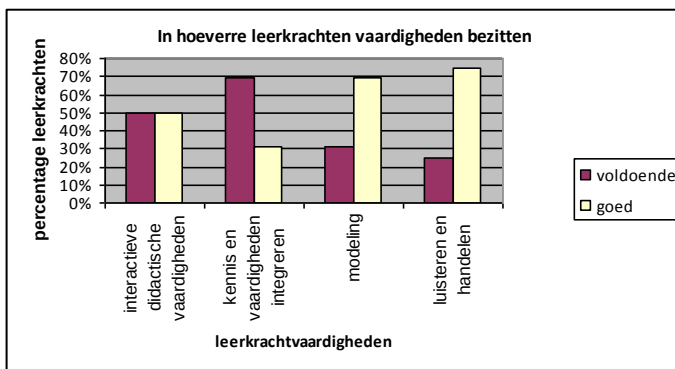
Figuur 5. Staafdiagram waarin de staven per sociaal cognitieve vaardigheid in percentages aangeven hoeveel leerkrachten er aan de vaardigheid werken.

4.1.4. De vaardigheden voor het werken aan SCV die leerkrachten vinden dat ze hebben

Om dit te kunnen onderzoeken zijn er aan de leerkrachten vier vragen gesteld. Deze vragen gingen over vier vaardigheden: interactieve didactische vaardigheden, kennis en vaardigheden integreren, modeling en

luisteren en handelen. Per vraag kon de leerkracht aangeven in welke mate er over de vaardigheid werd beschikt. De resultaten van deze vraag zijn weergegeven in figuur 6.

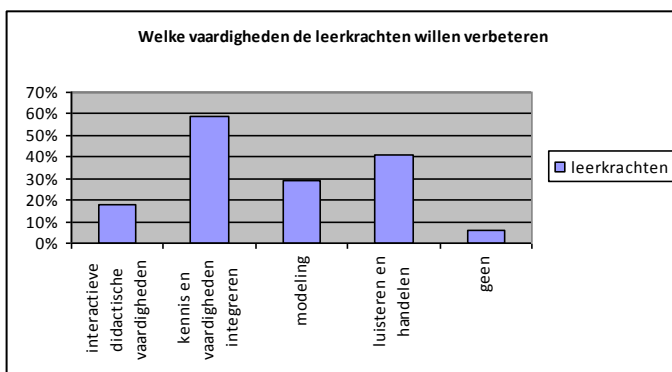
50% van de leerkrachten vindt dat er zelf over goede interactieve didactische vaardigheden wordt beschikt. De andere 50% van de leerkrachten geeft aan voldoende over interactieve didactische vaardigheden te beschikken. Geen van de leerkrachten geeft aan matige of uitstekende interactieve didactische vaardigheden te hebben. Van de leerkrachten geeft 69% aan voldoende kennis en vaardigheden kunnen integreren en 31% geeft aan dit goed te kunnen. Door geen van de leerkrachten wordt deze vaardigheid matig of uitstekend beheerst. Door 69% van de leerkrachten wordt de vaardigheid modeling aangekruist als een vaardigheid die goed beheerst wordt. 31 % zegt deze voldoende te beheersen. Geen van de leerkrachten geeft aan deze matig of uitstekend te beheersen. De vaardigheid 'luisteren en handelen' wordt volgens de leerkrachten 25% voldoende beheerst en 75% beheerst deze vaardigheid goed. Door geen van de leerkrachten wordt deze vaardigheden matig of uitstekend beheerst.

Figuur 6. Staafdiagram waarin de staven per leerkrachstvaardigheid in percentages aangeven in welke mate de leerkrachten deze beheersen.

4.1.5. Welke vaardigheden voor het werken aan SCV de leerkrachten willen verbeteren

In figuur 7 is te zien aan welke vaardigheden de leerkrachten willen werken. Door 17 leerkrachten zijn 26 antwoorden gegeven op de vraag aan welke vaardigheid de leerkracht wil werken. De grootste groep (59%) van de leerkrachten geeft aan te willen werken aan de vaardigheid 'kennis en vaardigheden integreren' 41% wil werken aan de vaardigheid 'luisteren en handelen', 29% wil werken aan 'modeling' en 18% wil aan de 'interactieve didactische vaardigheden' werken. 6% wil geen vaardigheden ontwikkelen.

Figuur 7. Staafdiagram waarin de staven per leerkrachstvaardigheid in percentages laten zien welke vaardigheden de leerkrachten willen verbeteren.

4.1.6. Hoe de leerkrachten het werken aan de SCV ervaren

Op de vraag of leerkrachten het prettig vinden om tijdens hun lesgeven tijd te besteden aan SCV van de leerlingen waren alle leerkrachten (100%) het er over eens dat ze dit prettig vonden Wanneer de leerkrachten

hadden aangegeven dat ze het niet prettig vonden om les te geven in SCV, kregen de leerkrachten twee vervolgvragen. De vervolgvragen waren:

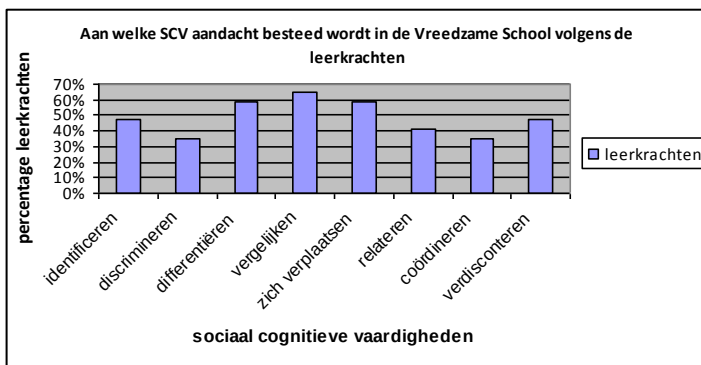
- Kan je hieronder uitleggen waarom je het niet prettig vindt om tijdens het lesgeven aandacht te besteden aan SCV.
- Geef aan wat je nodig hebt om het besteden van aandacht aan de SCV tijdens het lesgeven voor jou prettiger te maken.

Omdat alle leerkrachten het prettig vinden om tijdens hun lesgeven aandacht aan de SCV te besteden zijn er geen resultaten voor deze vragen.

4.1.7. Aan welke SCV er volgens de leerkrachten van de Luc Stevesschool aandacht wordt besteed in de methode de Vreedzame School

De 17 leerkrachten die antwoord gegeven hebben op de vraag: Aan welke SCV wordt er volgens de leerkrachten van de Luc Stevesschool aandacht besteed in de methode de Vreedzame School hebben de leerkrachten 66 SCV aangekruist. Dat is gemiddeld bijna vier SCV per leerkracht.

In figuur 8 is het resultaat van de bovenstaande vraag te zien. Er is te zien dat de sociaal cognitieve vaardigheid 'vergelijken' het vaakst (65%) wordt genoemd. De SCV 'differentiëren' en 'zich verplaatsen' worden beide door 59% van de leerkrachten genoemd. De SCV 'identificeren' en 'verdisconteren' noemt 47% van de leerkrachten. 'Relateren' wordt door 41% van de leerkrachten genoemd en de SCV 'discrimineren' en coördineren' door 35%.

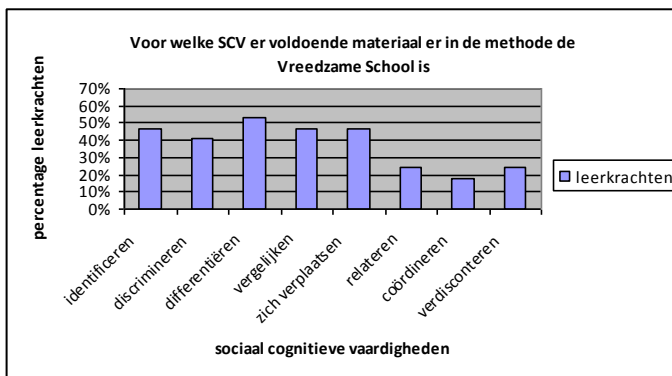

Figuur 8. Staafdiagram waarin de staven per sociaal cognitieve vaardigheid in percentages aangeven hoeveel aandacht er volgens de leerkrachten aan elke vaardigheid besteed wordt in de Vreedzame School

4.1.8. Is er in de methode de Vreedzame School voldoende lesmateriaal beschikbaar voor leerkrachten om les te geven in SCV?

Om hier onderzoek naar te kunnen doen is er aan de leerkrachten gevraagd om per sociaal cognitieve vaardigheid aan te geven of zij vinden dat er voldoende lesmateriaal beschikbaar is in de methode de Vreedzame School. Leerkrachten hebben alleen de SCV aangekruist waarvan zij vonden dat er voldoende lesmateriaal beschikbaar was. Dit heeft geleid tot figuur 9. In totaal hebben 17 leerkrachten 51 SCV aangekruist. Dit is gemiddeld ruim drie SCV per leerkracht.

In figuur 9 is te zien dat 53% van de leerkrachten aangeeft dat er genoeg lesmateriaal is voor de sociaal cognitieve vaardigheid 'differentiëren'. 47% van de leerkrachten geeft aan er voldoende les materiaal is voor de SCV 'vergelijken' en 'zich verplaatsen' en 'identificeren'. 41% geeft aan voldoende lesmateriaal hebben voor de sociaal cognitieve vaardigheid 'discrimineren'. De vaardigheden 'relateren' en 'verdisconteren' wordt door 24% aangegeven als vaardigheid waar genoeg lesmateriaal voor is. 18% van de leerkrachten vindt voldoende materiaal voor de vaardigheid 'coördineren'.

Figuur 9. Staafdiagram waarin de staven per sociaal cognitieve vaardigheid in percentages aangeven hoeveel leerkrachten vinden dat de methode de Vreedzame School voldoende materiaal biedt

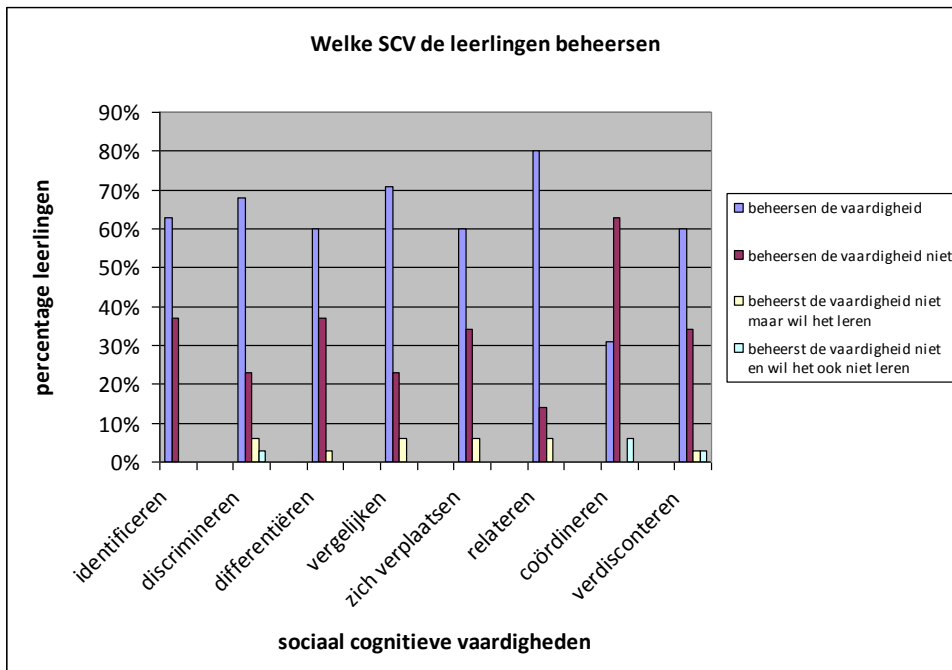
4.2. Vragenlijsten van de leerlingen

De vragenlijst voor de leerlingen bevatte acht vragen over SCV, door deze vragenlijst te analyseren kan er getoetst worden welke SCV de leerlingen bezitten. De vragenlijsten zijn door 35 leerlingen ingevuld.

4.2.1. Welke SCV de leerlingen bezitten en welke er van belang gevonden wordt om aan te werken

Leerlingen kregen acht vragen, één vraag per sociaal cognitieve vaardigheid. Door antwoord te geven op de vraag kan er gekeken worden of de leerling de vaardigheid beheerst. De leerlingen konden ook aangeven het antwoord op de vraag niet te weten en of de leerlingen wel of niet wilden leren om goed antwoord te kunnen geven op de vraag. De resultaten zijn te zien in figuur 10.

De sociaal cognitieve vaardigheid 'identificeren' wordt door 63% van de leerlingen beheerst en 37% beheerst de vaardigheid niet. Geen van de leerlingen heeft aangegeven de vaardigheid niet te herkennen. De vaardigheid 'discrimineren' wordt door 68% de leerlingen beheerst en 28% van de leerlingen beheerst niet de vaardigheid. 6% van de leerlingen geeft aan de vaardigheid niet te herkennen maar wel te willen leren en 3% geeft aan deze vaardigheid niet te herkennen en maar wel te willen leren. De sociaal cognitieve vaardigheid 'differentiëren' wordt door 60% van de leerlingen beheerst en 37% beheerst de vaardigheid niet. 3% geeft aan de vaardigheid niet te herkennen maar wel te willen leren. De vaardigheid 'vergelijken' wordt door 71% van de leerlingen beheerst en 23% beheerst niet de vaardigheid. Er is 6% die aangeeft de vaardigheid niet te herkennen maar wel te willen leren. De sociaal cognitieve vaardigheid 'zich verplaatsen' wordt door 60% van de leerlingen beheerst en 34% beheerst niet de vaardigheid. 6% geeft aan de vaardigheid niet te herkennen maar wel te willen leren. De vaardigheid 'relateren' wordt door 80% beheerst en 14% beheerst niet de vaardigheid. Er is 6% die aan geeft de vaardigheid niet te herkennen maar wel te willen leren. De sociaal cognitieve vaardigheid 'coördineren' wordt door 80% van de leerlingen beheerst en 33% beheerst de vaardigheid niet. 6% geeft aan deze vaardigheid niet te herkennen en ook niet te willen leren. De vaardigheid 'verdisconteren' wordt door 60% van de leerlingen beheerst 33% beheerst niet de vaardigheid. Er is 3% die aangeeft de vaardigheid niet te herkennen maar wel te willen leren en 3% geeft aan deze vaardigheid niet te herkennen en ook niet te willen leren.

Figuur 10. Staafdiagram waarin de staven per sociaal cognitieve vaardigheid in percentages aangeven in welke mate de leerlingen de vaardigheden beheersen en willen leren

Alle resultaten in het hoofdstuk zijn de aanleiding voor de analyse, conclusies, aanbevelingen en de discussie in het volgende hoofdstuk.

Opmerking [A4]: In dit hoofdstuk beschrijf je wat ook in de figuren te lezen is. Je voegt er niets aan toe. Hebben leerkrachten geen opmerkingen gemaakt? Deze manier van verwerken maakt dit hoofdstuk schraal.

5. Conclusie en discussie

Dit hoofdstuk bevat een analyse van de onderzoeksgegevens, te lezen in de eerste paragraaf. Vanuit de analyse zijn conclusies getrokken, die in de tweede paragraaf weergegeven zijn. De derde paragraaf zijn de aanbevelingen die voortkomen uit de conclusies. De laatste paragraaf zal een discussie zijn.

5.1. Analyse

Aan de hand van de vijf onderzoeksvragen is de analyse uitgevoerd. Per onderzoeksvraag is beschreven wat de literatuur daar over heeft gezegd en wat uit het onderzoek blijkt. Deze zijn met elkaar vergeleken.

5.1.1. Wat wordt verstaan onder Sociaal Cognitieve Vaardigheden van leerlingen in het basisonderwijs?

De literatuur geeft de volgende definitie voor SCV: SCV zijn vaardigheden waarbij cognitieve processen worden aangewend in sociale processen. Wanneer kinderen ouder worden, ontwikkelen ze nieuwe sociale vaardigheden en komen cognities op een hoger en abstracter niveau te liggen (Van Manen, 2007). Het normale verloop van de ontwikkeling van de SCV een leerling in het basisonderwijs verloopt via de acht SCV van Van Manen (2007): identificeren, discrimineren, differentiëren, vergelijken, zich verplaatsen, relateren, coördineren en verdisconteren.

5.1.2. Welke Sociaal Cognitieve Vaardigheden zijn van belang voor leerlingen in het speciaal basisonderwijs?

Er is een analyse geweest van de kerndoelen van het basisonderwijs (Greven & Letschert, 2006) hieruit bleek dat alle acht SCV nodig zijn om de kerndoelen te behalen. Voor de leerlingen op het speciaal basisonderwijs met een lage intelligentie en gedragsproblematiek wordt verwacht dat zij minder beheersing hebben van de SCV dan normale kinderen (van Manen, 2007). Voor deze leerlingen zal extra aandacht voor de SCV nodig zijn.

Uit onderzoek is gebleken dat 24% van de leerkrachten alle SCV van belang vinden om aan te werken. De leerkrachten vinden de sociaal cognitieve vaardigheid 'zich verplaatsen' de belangrijkste vaardigheid om aan te werken (Figuur 3).

Uit het leerling-onderzoek is gebleken dat de leerlingen die de SCV niet beheersten wel bereid waren om zes van de acht SCV, 'discrimineren', 'differentiëren', 'vergelijken', 'zich verplaatsen', 'relateren' en 'verdisconteren' te leren (figuur 10). De overige twee vaardigheden 'identificeren' en 'coördineren' vinden de leerlingen niet van belang om te leren.

5.1.3. Welke Sociaal Cognitieve Vaardigheden zijn aanwezig bij de leerlingen van de Luc Stevensschool in groep 5 tot en met 8?

De laagste sociaal cognitieve vaardigheid die de leerkrachten bij kinderen in hun klas zien, is de vaardigheid 'identificeren' (Figuur 4). Als sociaal cognitieve vaardigheid die de leerkracht gemiddeld het meeste zien bij de leerlingen is 'vergelijken'. De hoogste vaardigheid is volgens de meeste leerkrachten 'coördineren' (37%) de daarop volgende vaardigheid die het meest gekozen is, is 'verdisconteren' (18%). 37% van de leerkrachten ziet dat 31% van de leerlingen de vaardigheid 'coördineren' beheerst. Slechts 18% van de leerkrachten ziet dat 66% van de leerlingen de vaardigheid 'verdisconteren' beheerst.

31% van de leerlingen beheerst de vaardigheid 'coördineren' (figuur 10), terwijl de leerkrachten deze het vaakst herkenden als de hoogste sociaal cognitieve vaardigheid bij de leerlingen. De overige zeven SCV worden door 60% of meer van alle leerlingen beheerst (figuur 10). De vaardigheid 'relateren' wordt het beste beheerst door de kinderen (80%).

5.1.4. Hoe kan er door de leerkracht op klassenniveau gewerkt worden aan de SCV van leerlingen in groep 5 tot en met groep 8?

Het literatuuronderzoek laat zien dat er vier benodigde leerkrachtcompetenties volgens de methode de Vreedzame School zijn (Pauw en Van Sonderen, 2002). Een leerkracht:

- Heeft goede interactieve didactische vaardigheden.
- Kan de kennis en vaardigheden integreren en toepassen in nieuwe situaties en vakken.
- Staat model voor het gedrag wat deze de leerlingen leert.
- Luistert en handelt naar wat de leerlingen te zeggen hebben.

In figuur 5 is te zien dat de leerkrachten aan alle acht SCV van de leerlingen werken. De meeste aandacht wordt gegeven aan de vaardigheden 'zich verplaatsen' (71%) en 'vergelijken' (53%). Dit komt overeen met de twee vaardigheden die de leerkrachten het meest van belang vinden. De vaardigheid 'vergelijken' wordt door de leerlingen ook erg goed beheerst (71%) terwijl de vaardigheid 'zich verplaatsen' veel minder door de leerlingen wordt beheerst (60%).

De leerkrachten beheersen naar eigen zeggen alle vier de leerkrachtcompetenties voldoende of goed. De competentie 'luisteren en handelen' is de best beheerste vaardigheid, 75% van de leerkrachten beheerst deze goed. De vaardigheid waar de meeste leerkrachten (38%) aan willen werken is 'kennis en vaardigheden integreren'. Dit is ook de vaardigheid waarvan de meeste leerkrachten (69%) vinden dat ze deze voldoende beheersen. 6% van de leerkrachten is echter van mening dat zij geen van de vaardigheden willen verbeteren. Alle leerkrachten vinden het prettig om aandacht te besteden aan de SCV in hun lesgeven.

5.1.5. Aan welke SCV kan de methode Vreedzame School een bijdrage leveren bij het onderwijs in SCV van kinderen?

Figuur 8 laat zien dat aan vijf van de acht SCV (discrimineren, zich verplaatsen, relateren, coördineren en verdisconteren) in de methode de Vreedzame School expliciet aandacht wordt besteed. Hieruit kan niet geconcludeerd worden dat aan de andere drie SCV (identificeren, differentiëren, vergelijken) geen aandacht gegeven wordt. Deze SCV krijgen in de methode wel impliciet aandacht. Wel kan geconcludeerd worden dat alle SCV aandacht krijgen in de methode de Vreedzame School, expliciet of impliciet.

Volgens de leerkrachten besteedt de methode de Vreedzame School aan alle SCV aandacht. De meeste aandacht is er voor de vaardigheid 'vergelijken' (65%). Deze vaardigheid wordt goed (71%) door de leerlingen beheerst. Volgens de leerkrachten wordt er in de methode de Vreedzame School het minst aandacht besteed aan de vaardigheden 'discrimineren' en 'coördineren'. Deze twee vaardigheden worden redelijk beheerst door de leerlingen, 'discrimineren' (68%) en 'coördineren' (63%). De kinderen die de vaardigheid 'coördineren' niet beheersen, willen deze ook niet leren. Hiervan is geen sprake bij de vaardigheid 'discrimineren'. De vaardigheden waar vanuit de literatuur blijkt dat deze impliciet aandacht krijgen in de methode de Vreedzame School worden door de leerkrachten niet minder genoemd in hun antwoorden.

Van de leerkrachten vindt 53% dat er voldoende materiaal in de methode de Vreedzame School is voor de sociaal cognitieve vaardigheid 'differentiëren'. Minder dan 50% van de leerkrachten vindt dat er voldoende materiaal is voor de overige zeven SCV. Slechts 18% van de leerkrachten vindt dat er voldoende materiaal is voor de vaardigheid 'coördineren'. Dit is ook de vaardigheid die het slechtst beheerst wordt door de leerlingen.

5.2. Conclusies

De hoofdvraag van dit onderzoek is: Op welke manier kunnen leerkrachten van SBO de Luc Stevesschool bijdragen aan het bevorderen van de Sociaal Cognitieve Vaardigheden van kinderen van groep 5 tot en met 8 en wat kan de rol van de methode De Vreedzame School hierin zijn?

Uit bovenstaande analyse van het onderzoek kunnen de volgende conclusies getrokken worden over de leerkrachten en leerlingen van groep 5 tot en met groep 8 van de SBO Luc Stevesschool:

- De leerkrachten schatten de SCV van de leerlingen lager in dan dat ze in werkelijkheid zijn.
- De methode de Vreedzame School geeft in alle SCV les. Niet alle leerkrachten herkennen alle SCV in de methode of vinden dat er onvoldoende materiaal beschikbaar in de methode voor de SCV.
- de leerkrachten vinden De SCV 'identificeren' en 'verdisconteren' wel van belang om aan te werken, maar ze werken er weinig aan. Voor alle overige SCV kan gezegd worden dat de mate waar in de leerkrachten er aan werken en het belang dat ze er aan hechten overeenkomen.
- Alle leerkrachten vinden het van belang om aan één of meerdere SCV te werken. Ondanks dat ze mede door middel van de methode de Vreedzame School ook aan alle SCV werken, beheersen niet alle leerlingen alle SCV. Hierbij moet meegenomen worden dat niet alle leerlingen alle SCV graag willen leren en dat SCV bij leerlingen in het SBO in mindere mate ontwikkeld kunnen zijn.
- Er is geen direct verband te zien in de mate waar leerkrachten aan SCV werken en de mate waarin de SCV door de leerlingen beheersen.
- De literatuur vindt alle SCV van belang om aan te werken maar 24% van alle leerkrachten vinden alle SCV van belang om aan te werken.
- De leerkrachten vinden dat ze alle leerkrachtvaardigheden bezitten, die de literatuur nodig acht voor lesgeven in SCV. Daarbij geeft 94% van de leerkrachten aan dat ze zich willen blijven ontwikkelen in de leerkrachtvaardigheden.

5.3. Aanbevelingen

Na het onderzoek zijn de volgende zaken aan te bevelen voor de leerkrachten van SBO Luc Stevensschool:

- Leerkrachten onderwijzen over SCV, hierbij zullen de volgende onderdelen aan bod komen:
 - Het belang van elke vaardigheid duidelijk maken
 - Leren de SCV en de niveaus bij leerlingen te herkennen
 - Leren hoe er bewust in SCV lesgegeven kan worden
 - Leren hoe de SCV verwerkt zijn in de methode de Vreedzame School
- Leerkrachten helpen bij het verder ontwikkelen van hun leerkrachtvaardigheden.
- Aanvullend materiaal zoeken of maken bij de methode de Vreedzame school voor de SCV waar nu onvoldoende materiaal voor is.

5.4. Discussie

De leerkrachten van SBO Luc Stevensschool vinden het aandacht geven aan de SCV tijdens het lesgeven op dit moment al erg prettig. Dit bleek uit een van de vragen in de vragenlijst. Omdat alle leerkrachten dit aangaven, waren er twee vragen in de vragenlijst door geen van de leerkrachten ingevuld. Hierdoor zijn er vanuit de leerkrachten zelf geen suggesties gekomen om het lesgeven in SCV prettiger te maken. De uitkomsten van de vraag hadden kunnen bijdragen in hoe het onderwijs aan de leerkrachten er uit had kunnen zien. Deze vraag had beter een aparte vraag kunnen zijn, zij het iets anders geformuleerd, zodat de informatie toch uit de leerkrachten was gekomen. In dit onderzoek is naar voren gekomen dat de leerkrachten geen juiste verwachtingen hebben over de SCV van de leerlingen. Waar geen onderzoek naar gedaan is, is of de leerkrachten inzicht hebben in de ontwikkeling van de SCV en of zij weten welke beheersing van de SCV wordt verwacht bij de leerlingen. Dit zou een goede reden voor vervolgonderzoek kunnen zijn omdat leerkrachten hiermee juiste verwachtingen van leerlingen kunnen krijgen. Hierdoor kan de verwachting van de leerkracht per leerling aangepast worden door het inzicht die de leerkrachten hebben in de ontwikkeling van de SCV van leerlingen. Hierover is al een aanbeveling gedaan, maar door vervolgonderzoek zou het onderwijs aan de leerkrachten nog gericht kunnen zijn. Juiste verwachtingen zal het onderwijs voor de leerlingen prettiger maken. Een ander interessant vervolgonderzoek zou kunnen zijn over hoe de leerlingen het onderwijs in de SCV beleven. Vervolgens zou gekeken kunnen worden of deze belevingen overeenkomen met de belevingen van de leerkrachten. Hiermee zou gekeken kunnen worden of de leerlingen het leuk vinden om te werken aan de SCV en of hun intrinsieke en extrinsieke motivatie wordt aangesproken. Tot slot een andere mogelijkheid voor vervolgonderzoek. Kunnen er uitspraken gedaan worden over het lesgeven van de leerkrachten in de SCV en de SCV die de leerlingen beheersen. In dit onderzoek kwam naar voren dat er niet een duidelijk verband te zien is.

Literatuurlijst

Geraadpleegde websites:

- www.wijhebbenietsmetadhd.nl geraadpleegd 11 juli 2011
- <http://www.sbolucstevensschool.nl/school/visie>, 21 maart 2011
- www.vreedzameschool.nl geraadpleegd op 16 mei 2011
- <http://www.rijksoverheid.nl> geraadpleegd op 20 juni 2012
- www.niswsns.nl geraadpleegd op 20 juni 2012
- <http://www.pcl-utrecht.nl> geraadpleegd op 20 juni 2012

Geraadpleegde boeken en artikelen:

- Arsenio, W.F. & Lemerise, E.A. (2004). *Aggression and Moral Development: integrating social information processing and moral domain models*. Child development, 75, 987-1002.
- Baarda, D.B. de Goede, M.P.M. & Kalmijn, M. (2000). *Enquête en gestructureerd interviewen*. Groningen: Wolters- Noordhof.
- Bolhuis, S. (2003). Leren in de beroepspraktijk. Onderwijs en gezondheidszorg. Vakblad voor opleiders in het gezondheidszorgonderwijs, 27(4), 3-8.
- Crick, N.R. en Dodge, K.A. (1994) A review and reformulation of social information- processing mechanisms; in children's social adjustments. Psychological Bulletin, 115, 74-101.
- Delfos, M.F. (2001). *Are you listening to me? Communication with children from four to twelve years old*, Amsterdam, SWP Publishers.
- Derriks, M., Ledoux, G., Overmaat, M., Eck, E. van (2002), *Omgaan met verschillen, Competenties van leerkrachten en schoolleiders*, Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Harinck, F. (2008). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: uitgeverij Garant.
- Geurts, T. (2004). *De invloed van intelligentie op pro- en antisociaal gedrag, Een direct of een indirect verband?* Geraadpleegd 2 april 2011, via <http://www.gmw.rug.nl/~veenstra/Supervision/Master/Geurts.pdf>.
- Greven, J. & Letschert J. (2006). *Kerndoelen Primair Onderwijs, publicatie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*, Den Haag: DeltaHage.
- Lemerise, E.A. & Arensio W.F. (2000), *An Integrated Model of emotion Processes and Cognition in Social Information Processing*. 71 (1), 107-118.
- Manen, T.G. van, (2007). *Zelfcontrole*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Manen, T.G. van, Prins, P.J.M., & Emmelkamp, P.M.G. (2007). *Sociale Cognitieve Vaardigheden Test*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Pauw, L.M.J. Sondereren, J. van. (2002). *De Vreedzame school*. Utrecht. Eduniek.
- Pauw, L.M.J. & Sondereren, J. van (2009). *De vreedzame School, democratie moet je leren, handleiding algemeen gedeelte. Maartensdijk: Eduniek*.
- Selman, R.L. (2003). *The promotion of social awareness*. New York: Russel Sage Foundation.
- Stevens, L.M. (2002). *Zin in Leren*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Stremmelaar, L. (2010). *Sociaal- cognitieve vaardigheden in het basisonderwijs: Een vergelijking tussen het SBO en het BO*. Educational research, Hogeschool Utrecht.

Bijlage 1. SBO criteria van de PCL

Door de Permanente Commissie Leerlingenzorg Utrecht

De PCL baseert zich bij haar beoordeling op een advies van het zorgplatform en op criteria die door de samenwerkingsverbanden zijn vastgesteld.

Hierbij richt de PCL zich op drie categorieën kinderen:

1. Kinderen met een algehele ontwikkelingsachterstand:

- Uit het ontwikkelingspsychologisch onderzoek moet blijken dat er sprake is van een verstandelijke beperking die zich manifesteert in een IQ van minimaal 60. Bij jonge kinderen in risicovolle situaties, waarbij de vaststelling van het IQ nog niet altijd betrouwbaar is, kan hier van worden afgeweken.
- Bij een IQ tussen 55 en 60 moet er sprake zijn van voldoende sociale redzaamheid en ontwikkelingsmogelijkheden.
- De leerling vertoont een aanmerkelijke achterstand in leervorderingen (50% of meer op 2 of meer vakgebieden; uit te drukken in DLE)
- Er is aantoonbare handelingsverlegenheid bij de verwijzen de basisschool.

2. Leerlingen met sociaal-emotionele problematiek waardoor een ernstige onderwijsachterstand is ontstaan:

- De leerling heeft sociaal-emotionele problemen en/of problemen in de persoonlijkheidsontwikkeling die zich uiten in: moeilijk hanteerbaar gedrag, een negatieve houding t.o.v. het leren en/of ernstige werkhoudingproblemen. (De grens ligt bij toelatingscriteria voor cluster 4)
- De leerling ervaart lijdensdruk; er zijn onvoldoende projectieve factoren.
- De leerling vertoont een achterstand in leervorderingen (25% of meer op 2 of meer vakgebieden; uit te drukken in DLE)
- Er is aantoonbare handelingsverlegenheid bij de verwijzen de basisschool.

3. Leerlingen met een disharmonisch ontwikkelingsprofiel:

- Leerlingen die belemmeringen ondervinden op didactisch gebied,
- veroorzaakt door bv.: tekorten in de leervoorwaarden, ernstige werkhoudingproblemen, spraak-taal problemen, onvoldoende ontwikkelde visuele- en/of visuomotorische deelvaardigheden, of onvoldoende ontwikkelde performante vaardigheden. (De grens ligt bij toelatingscriteria voor cluster 2)
- De leerling vertoont een achterstand in leervorderingen (25% of meer op 2 of meer vakgebieden; uit te drukken in DLE)
- Er is aantoonbare handelingsverlegenheid bij de verwijzen de basisschool.

(Bron: http://pcl-utrecht.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=96:criteria&catid=36:pagina-voor-specifiek-menu-item&Itemid=95)

Bijlage 2. Doelen van de Vreedzame School

De doelen die gesteld zijn op leerling niveau vanuit de Vreedzame School, zijn hier geoperationaliseerd in het begrip 'democratisch burgerschap'. Zie hieronder een eerste uitwerking in schema.

Overleg, menings- en besluitvorming	Omgaan met conflicten	Verantwoordelijkheid voor gemeenschap	Open staan voor verschillen	Democratische geletterdheid
– een standpunt hebben – opkomen voor eigen standpunt – luisteren naar anderen – verplaatsen in standpunt anderen – debatteren – argumenteren – bereidheid van standpunt te veranderen – compromissen sluiten – loyaal aan genomen besluit zijn – rekening houden met minderheidsstandpunt – kritisch denken – informatie inwinnen en kritisch analyseren	– inzicht in en kennis van conflictoplossing – inzicht in eigen stijl van conflictoplossing – verplaatsen in positie van ander – onderhandelen – win-winoplossing nastreven – afzien van fysiek of mentaal geweld – kennis van mediatie – mediatievaardigheden – omgaan met boosheid in een conflict	– verantwoordelijkheid voor elkaar – verantwoordelijkheid voor klas, school en buurt – zorgzaamheid – rechtvaardigheidsgevoel – participatie – initiatieven nemen – meepraten en meedenken – aan regels houden – samenwerken – behulpzaamheid	– tolerantie – aanpassen aan andermans regels en gewoonten – respect voor andere levensopvattingen en –stijlen – inleven in de ander, in andere culturen, in andere levensomstandigheden – constructief omgaan met vrijheid van meningsuiting, godsdienst – onderscheid tussen vooroordeel en oordeel – kennis levensbeschouwelijke stromingen	– democratische instituties (Tweede Kamer, grondwet e.d.) – democratische spelregels – rechten en plichten in een democratie – democratische principes (verkiezingen, achterban, vertegenwoordiging) – rol van de media in democratie
Basale intrapersonlijke competenties: - zelfreflectie - zelfvertrouwen / positief zelfbeeld - zelfsturing - eigen impulsen reguleren/ zelfcontrole - inzicht in effect eigen handelen op anderen		Basale interpersoonlijke competenties: - empathie/ jezelf kunnen en willen verplaatsen in anderen - van perspectief kunnen wisselen - inzicht in gedrag en beweegredenen van anderen - nieuwsgierigheid / open staan voor anderen of iets nieuws - je willen aanpassen aan bestaande regels		

(Eduniek, 2009)

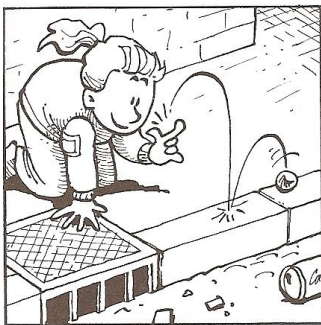
Bijlage 3. vragenlijst kinderen

Beste leerling,

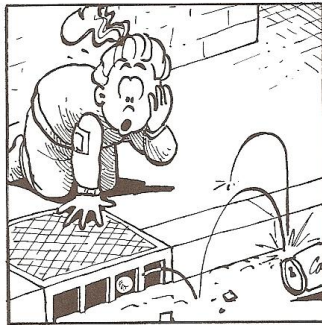
Ik, juf Titianne, ga naar school om te leren hoe je met kinderen om kan gaan die problemen hebben. Ik doe een onderzoek en hiervoor heb ik jouw hulp nodig. Hieronder staan voor jou één opdracht en acht vragen. Je begint zo met het lezen van de opdracht. Lees daarna de vragen goed door voor je antwoord geeft. Bij elke vraag staan zes antwoorden. Kies bij elke vraag het antwoord dat jij het beste vindt. Dit doe je door het rondje voor het antwoord in te kleuren. Als je een vraag hebt of iets niet snapt, steek dan je vinger op. Ik kom dan bij je om je te helpen.

Veel succes!

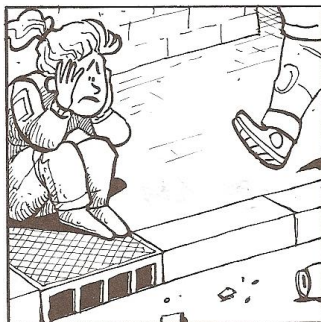
Opdracht: Hieronder zie je 5 plaatjes. Onder elk plaatje staat een tekst over het plaatje. Bekijk de plaatjes goed en lees de teksten onder de plaatjes.

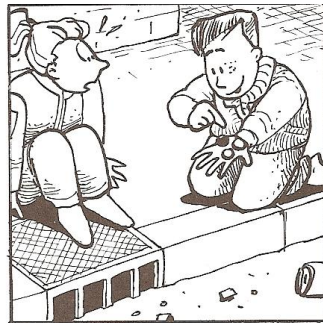
1. Dit meisje is aan het knikkeren

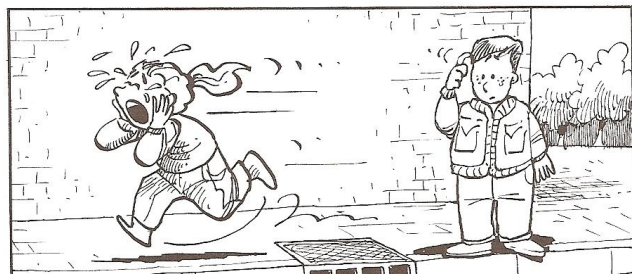
2. De knikker rolt in de put

3. Het meisje gaat op de stoeprand zitten

4. Haar vriendje komt naar haar toe, om haar de knikkers te laten zien die hij net heeft gewonnen

5. Huilend loopt het meisje weg

Vraag 1. Hoe denk je dat het vriendje zich op plaatje 5 voelt?

- ☐ Blij
- ☐ Verbaasd
- ☐ Verdrietig
- ☐ Verliefd
- ☐ Ik weet het niet, maar ik wil het graag leren
- ☐ Ik weet het niet en ik hoef het ook niet te leren

Vraag 2. Op welke twee plaatjes denk je dat het meisje en het vriendje zich hetzelfde voelen?

- ☐ Plaatje 1 en plaatje 5
- ☐ Plaatje 1 en plaatje 4
- ☐ Plaatje 3 en plaatje 4
- ☐ Plaatje 4 en plaatje 5
- ☐ Ik weet het niet, maar ik wil het graag leren
- ☐ Ik weet het niet en ik hoef het ook niet te leren

Vraag 3. Het meisje denkt op plaatje 3 aan haar verdwenen knikker. Waaraan denkt het vriendje op plaatje 4?

- ☐ Aan de verdwenen knikker van zijn vriendinnen
- ☐ Aan de knikkers die hij net heeft gewonnen
- ☐ Aan de schoenen van het meisje
- ☐ Aan hoe hij de knikker uit de put kan halen
- ☐ Ik weet het niet, maar ik wil het graag leren
- ☐ Ik weet het niet en ik hoef het ook niet te leren

Vraag 4. Het meisje op plaatje 1 en het vriendje op plaatje 4 denken aan hetzelfde. Waar denken ze volgens jou aan?

- ☐ Aan het lekkere weer
- ☐ Aan hun mooie knikkers
- ☐ Aan de knikker in de put
- ☐ Aan de knikkers die ze kwijt zijn
- ☐ Ik weet het niet, maar ik wil het graag leren
- ☐ Ik weet het niet en ik hoef het ook niet te leren

Vraag 5. Wat denkt het vriendje op plaatje 5?

- ☐ Aan de jeuk in zijn haar
- ☐ Aan waarom het meisje moet huilen
- ☐ Aan de knikker in de put
- ☐ Aan de knikkers die hij gewonnen heeft
- ☐ Ik weet het niet, maar ik wil het graag leren
- ☐ Ik weet het niet en ik hoef het ook niet te leren

Vraag 6. Op plaatje 4 laat het vriendje zijn nieuwe knikkers zien. Hierdoor is het meisje op plaatje 5 niet blij. Waarom denk je dat het meisje op plaatje 5 niet blij is?

- ☐ Omdat ze boos is op haar vriendje
- ☐ Omdat ze denkt aan haar dode poes
- ☐ Omdat ze denkt aan haar knikker in de put
- ☐ Omdat ze pijn heeft
- ☐ Ik weet het niet, maar ik wil het graag leren
- ☐ Ik weet het niet en ik hoef het ook niet te leren

Vraag 7. Het vriendje denkt op plaatje 4 dat het meisje blij voor hem zal zijn. Weet je waarom het vriendje dat denkt?

- Omdat ze nu samen kunnen knikkeren
- Omdat hij zelf blij is met zijn knikkers
- Omdat ze vriendjes zijn
- Omdat hij jarig is
- Ik weet het niet, maar ik wil het graag leren
- Ik weet het niet en ik hoef het ook niet te leren

Vraag 8. Op plaatje 5 is het vriendje verrast omdat het meisje verdrietig is. Wat kan het meisje doen zodat haar vriendje niet verrast is?

- Naar huis gaan
- Vertellen aan het vriendje dat haar knikker in de put ligt
- Een knikker van het vriendje pakken
- Het vriendje slaan
- Ik weet het niet, maar ik wil het graag leren
- Ik weet het niet en ik hoef het ook niet te leren

Dit waren alle vragen. Bedankt voor het invullen.

Juffrouw Titianne

Bijlage 4. Vragenlijst leerkrachten

Beste leerkracht,

Voor mijn studie Special Educational Needs doe ik, Titianne Koelmans, een praktijkonderzoek. De onderzoeksvraag van dit praktijkonderzoek luidt: 'Op welke manier kunnen leerkrachten van SBO de Luc Stevensschool bijdragen aan het bevorderen van de Sociaal Cognitieve Vaardigheden van kinderen van groep 3 tot en met 8 en wat kan hierin de rol zijn van de methode De Vreedzame School?' Deze onderzoeksvraag is voortgekomen uit het onderzoek dat Lotje Stremmelaar vorig jaar heeft gedaan.

Deze vragenlijst is onderdeel van het praktijkonderzoek. In deze vragenlijst staan een opdracht en vijftien vragen. Doe eerst de opdracht en geef daarna antwoord op de vragen. Bij de eerste tien vragen zijn de antwoordmogelijkheden acht cijfers. Deze cijfers komen overeen met de Sociaal Cognitieve Vaardigheden in de tabel. De laatste vijf vragen zijn meerkeuzevragen. Het beantwoorden van alle vragen in deze vragenlijst zal ongeveer vijf minuten in beslag nemen.

De resultaten van deze vragenlijst zullen gepresenteerd worden in mijn praktijkonderzoek. Er zal op school een exemplaar van het praktijkonderzoek ter inzage komen. De conclusies van het onderzoek zullen in een MT vergadering besproken worden.

De antwoorden op de vragenlijsten zullen anoniem verwerkt worden. Er hoeft geen naam op de vragenlijst te worden ingevuld.

Succes,
Titianne

Opdracht: Lees onderstaande tekst en bekijk de tabel

In de onderstaande tabel worden Sociaal Cognitieve Vaardigheden (SCV) weergegeven. De beschrijvingen van de vaardigheden zijn afgeleid van de beschrijvingen die T. van Manen (2007)¹ geeft. Sociaal Cognitieve Vaardigheden zijn cognitieve vaardigheden die men nodig heeft in sociale processen. De vaardigheden zijn hiërarchisch van aard. Dat betekent bijvoorbeeld dat als een kind vaardigheid vier bezit, hij de eerste drie vaardigheden ook bezit.

Sociaal Cognitieve vaardigheden (SCV)

1. De leerling kan emoties herkennen aan het gezicht van andere kinderen.
2. De leerling kan twee dezelfde emoties van verschillende kinderen herkennen.
3. De leerling kan herkennen dat twee mensen een verschillende emotie hebben in dezelfde situatie.
4. De leerling beseft dat er overeenkomsten en verschillen zijn tussen emoties van twee of meer personen.
5. De leerling kan zich losmaken van zijn eigen emotie en vanuit de positie of rol van de ander de emotie van de ander afleiden.
6. De leerling kan causale relaties (oorzaak –gevolg relaties) leggen tussen minstens twee emoties en hun oorzaken en omgekeerd.
7. De leerling kan in een sociale situatie de emotie afleiden van een ander persoon, die zich in dezelfde situatie bevindt.
8. De leerling kan rekening houden met de emoties van een ander in interactie.

Vraag 1: Welke SCV bezitten de leerlingen in jouw klas gemiddeld? Omcirkel één SCV.

1 2 3 4 5 6 7 8

Vraag 2: Wat is de hoogste SCV die een leerling in jouw klas bezit? Omcirkel één SCV.

1 2 3 4 5 6 7 8

Vraag 3: Wat is de laagste SCV die een leerling in jouw klas bezit? Omcirkel één SCV.

1 2 3 4 5 6 7 8

Vraag 4: Aan welke SCV werk je in de klas met de leerlingen? Omcirkel één of meerdere SCV.

1 2 3 4 5 6 7 8

Vraag 5: Welke SCV vind je het meest van belang om onderwijs in te geven aan de kinderen van de LSS? Omcirkel één of meerdere SCV.

1 2 3 4 5 6 7 8

Vraag 6: Aan welke SCV besteedt de Vreedzame School aandacht volgens jou? Omcirkel één of meerdere SCV.

1 2 3 4 5 6 7 8

Vraag 7: Voor welke SCV vind jij dat er in de methode Vreedzame School voldoende lesmateriaal beschikbaar is. Omcirkel één of meerdere SCV.

1 2 3 4 5 6 7 8

Vraag 8: Vind je het prettig om tijdens het lesgeven aandacht te besteden aan SCV? Kies één antwoord.

- ☐ Ja, ga door naar vraag 11.
- ☐ Nee, ga door naar vraag 9.

Vraag 9: Leg uit waarom je het niet prettig vindt om tijdens het lesgeven aandacht te besteden aan SCV.

.....

.....

.....

Vraag 10: Geef aan wat je nodig hebt om het aandacht besteden aan de SCV tijdens het lesgeven voor jou prettiger te maken.

.....

.....

.....

Vraag 11: Hoe vind jij dat jouw interactieve didactische vaardigheden zijn? Kies één antwoord.

- ☐ Matig
- ☐ Voldoende
- ☐ Goed
- ☐ Uitstekend

Vraag 12: Hoe vind jij dat jij nieuwe kennis en vaardigheden kunt integreren en toepassen in nieuwe situaties en vakken? Kies één antwoord.

- ☐ Matig
- ☐ Voldoende
- ☐ Goed
- ☐ Uitstekend

Vraag 13: Hoe vind jij dat je model staat voor leerlingen? Kies één antwoord.

- ☐ Matig
- ☐ Voldoende
- ☐ Goed
- ☐ Uitstekend

Vraag 14: Hoe vind jij dat je luistert en handelt naar wat de leerlingen te zeggen hebben? Kies één antwoord.

- ☐ Matig
- ☐ Voldoende
- ☐ Goed
- ☐ Uitstekend

Vraag 15: Welke van de volgende leerkrachtvaardigheden wil je graag bij jezelf verbeteren?
Kies één of meerdere antwoorden.

- ☐ Het hebben van interactieve didactische vaardigheden
- ☐ Nieuwe kennis en vaardigheden integreren en toepassen
- ☐ Modelgedrag tonen
- ☐ Luistert en handelen naar wat de leerlingen te zeggen hebben
- ☐ Geen van de bovenstaande leerkrachtvaardigheden

Dit is het einde van de vragenlijst. Bedankt voor het invullen.
Titianne Koelmans

ⁱ Manen, T.G. van, Prins, P.J.M., & Emmelkamp, P.M.G. (2007) Sociale Cognitieve Vaardigheden Test